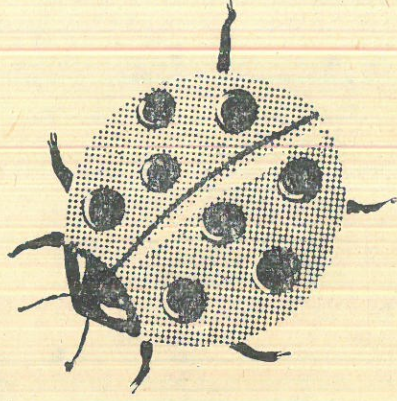

1966 yılı
Sizce
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyükçekilişlere iştirâk için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basm: 7615 - A - 33 - 103)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1966

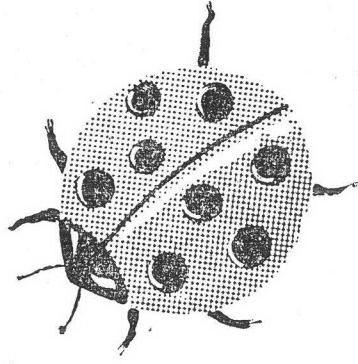
İÇİNDEKİLER: //

Halk Hikâyelerinin Tasnifi :	Ayhan DOĞANÇ
Bozgeyikli Soyadının Efsanesi :	Şükrü ELÇİN
Harput'da İzinnâme, Dua ve Nikâh :	Ishak SUNGUROĞLU
Şavşat Dağlarından Çoban Türküleri :	Behçet DEDEOĞLU
Silifke'de Arap Oyunu :	Özcan SEYHAN
Musikin'in Doğuşu ve Eski Türklere Musiki :	Faik AKÇİN
Folklorcularımız: Kerim Yund	Bora HINÇER
Posof'ta Mal ve Davar Adları :	Cemender ARSLANOĞLU
İznik Gölü'nde Balıkçılık :	Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Refahiye Folkloruna Toplu Bakış (2)	Bahaettin ŞEKER
Esnaf Loncalarının Piri: Ahi Evran	Ziya KILIÇÖZLÜ
Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (3)	Cahit ÖZTELLİ
Yalvaç'tan Ninniler :	A. Türabi TÜRÜNCÜ
XI. Türk Dil Kurultayı ve Bilimsel Bildiriler	İhsan HINÇER
Ardanuçlu Âşık Efkârî (3)	A. Emin ARSLAN

Sayı : 206

Kuruş : 100

1966 yılı
Sizce
Uğur Getirecektir

YENİ YILDA

12
MİLYON

büyükçekilişlere iştirâk için
Bütün Tasarruflarınızı
T.C. Ziraat Bankasında toplayınız.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basım: 7615 - A - 33 - 103)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1966

İÇİNDEKİLER :

✓ Halk Hikâyelerinin Tasnifi :	Ayhan DOĞANÇ
✓ Bozgeyikli Soyadının Efsanesi :	Şükrü ELÇİN
✓ Harput'da İzinnâme, Dua ve Nikâh :	İshak SUNGUROĞLU
✓ Şavşat Dağlarından Çoban Türküleri :	Behçet DEDEOĞLU
✓ Silifke'de Arap Oyunu :	Özcan SEYHAN
✓ Musikin'n Doğuşu ve Eski Türklerde Musiki :	Faik AKÇİN
✓ Folklorcularımız: Kerim Yund	Bora HİNÇER
✓ Posof'ta Mal ve Davar Adları :	Cemender ARSLANOĞLU
✓ İznik Gölü'nde Balıkçılık :	Dr. M. Kemal ÖZERGİN
✓ Refahiye Folkloruna Toplu Bakış (2)	Bahaettin ŞEKER
✓ Esnaf Loncalarının Piri: Ahi Evran	Ziya KILIÇOĞLU
✓ Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (3)	Cahit ÖZTELLİ
✓ Yalvaç'tan N'nniler :	A. Türabi TÖTÜNCÜ
✓ XI. Türk Dil Kurultayı ve Bilimsel Bildiriler	İhsan HİNÇER
✓ Ardanoçlu Aşık Efkârî (3)	A. Emin ARSLAN

Sayı : 206

Kuruş : 100

BAS

AĞRILARINA KARŞI

GRİPİN

faydalıdır

GRİPİN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

(Yeni Ajaas: ... 105)

Baskı Ta: 29-9-1963

Yeni

TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST
TURİST

KARADENİZ

T.C. TEKELİSİZ

TURİST ÇAYI

TURİST
TURİST

(Basım: 13723 - 164)

cildi temizler... besler...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yumuşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPÜKLÜ
NEFİS KOKULU**

PURO

100 DE 100 SAFTIR

Terkibinde krem has-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

(Yeni Ajaas: ... 106)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 206

EYLÜL 1966

YIL : 18 — CİLT : 10

Prof. Dr. Stith THOMPSON'a Göre Halk Hikâyelerinin Tasnifi

Yazan: Ayhan DOĞANÇ

Her hangi bir ilim dalında yapılması arzu edilen ciddi bir çalışma, belirli bir sistem dahilinde yapılmış tasniflerle mümkün olabilir. Meselâ jeoloji ve botanik rastgele koleksiyonların bir araya gelmesi ve bunlara ist nad eden bir çırpıda uydurulmuş teorilerin ilmi değildir. Gerçi iyi tasnif yapılmadığı için, gerekli numunelerin hepsi bir araya getirilmeden çabuk net celere varılmak istenilen zamanlar da yok değildir.

Halk hikâyeciliği mevzuunda da doğru ve belirli bir nizamaya girmiş derlemelerin yeteri kadar yapılmamış olması dolayısıyla yanlış teorilere ve olgun olmayan düşün celere sapılmı, kalındı. Doğrusu folklor âşığı bir kimsenin uğraşacağı malzeme öylesine zengin, karışık, ve coğrafi olarak o kadar dağınık ve tarih açısından da o kadar eskiye dayanıyor ki insanın bütün bu problemlerin altından birden çıkması adeta imkânsızlaşıyor. Folklorcu ne kadar bu âleme dalsa, geriye bıraktığı zaman pek de lerlemediğini ve daha bir çok âlemler bulunduğunu anlıyor. En küçük ve ehemmiyetsiz gözükten bir noktaya, folklorcu geniş, muhtelif çerçevelerden bakmasını bilmeli. İşte folklorcunun genişletmesi ge-

reken ufuk, iyi tasnifler, kataloglar ve listeler sayesinde mümkün olabilir. Hayvanlar ve çiçekler için yapılmış olan belirli sistemler dahilindeki tasnifler sayesinde araştırmalar kolaylaşmıştır. Günül, halk hikâyeciliği için de bu envanterlerin yapılmasını arzu ediyor. Böyle bir tasnif, fevkalâde mantıklı, öğrenilmesi ve tatbiki her yerde mümkün olabilmelidir.

Masalların mantıklı bir sistem dahilinde tasnifi yoluna ilk önce J.G. von Hahn tarafından gidilmiş: Griechische und albanesische Marchen notlarında. Bugün bu tasnifin tarihi değerinden başka bir değeri yoktur. Zira, Hahn çok az sayıda masal üzerinde çalışmış ve modern masallarla Yunan mitleri arasındaki bağlantıyı göstermeye çalışmıştır. En büyük hatası da masal tipleri ile masalı teşkil eden motifler arasındaki esaslı farkı kale almamasıdır.

Bu gibi kusurlarından dolayı Hahn'ın sistemi kullanılmamış, ve gene masallardan kendi isimleri ile bahsedilmiştir: Kartopu, Külkedisi gibi. Veyahut da masallar gene şayet büyük koleksiyonlara girebilmişlerse, verilen rastgele bir numara ile anılmışlardır. Köhler gibi serih yolunu tu-

tanlar ise masalda geçen önemli bir deyim veya canahıcı bir kelimeye veya motife istinad eden tasnifler yapmağa gayret etmişlerdir. Bu gibi koleksiyonların her ne kadar alfabetik indeksleri var ise de böylesine bir tasnif ancak bu deyimleri bilen ve o lisanı çok iyi anlayan kimselere faydalı olabiliyordu. Mamafih en canlı kelimelere, deyimlere ve hikâye başlıklarına veya Grimm Kardeşlerin verdikleri numaraya dayanan tasnifler zamanımıza kadar devam ede geldi ve epey de hizmet gördü. Köhler ve Cosquin'in eserleri, Bolte'nin *Ammerkungen'i* ve *Handwörterbuch des deutschen Marchens* hep bu alfabetik sisteme dayanır. Danimarkalı âlim H.F. Feilber'in uzun yıllar içerisinde toplamış olduğu kıymetli motifler de aynı şekilde tasnif edilmişlerdir. İngilizlerde ise bu işi Joseph Jacobs 1891 yılında yapmışsa da, neticede alfabetik sıraya konmuş tip ve motiflerden ibaret karma bir tasniften ileriyeye gidememişti.

Bu alfabetik listeler sadece Avrupa ve Yakın Doğu'ya münhasır kalmış, primitif insan topluluklarının hikâyelerine referans teşkil edecek bir şey yapılmamıştı. Mamafih bu iş Amerika'da ilk önce Robert H. Lowie ve Alfred L. Kroeber tarafından yapıldı ve ilk liste 1908 senesinde neşrolundu. Bu çalışmalar daha sonra ünlü Franz Boas'ın gayreti ile genişledi ve *Tsinshian Mythology'sinde* kullanıldı. Elsie Clew Parsons bunlara ilâvelerde bulundu. Kızıl Derimli masallarını can alıcı kelimelere ve deyimlere göre tasnif uygun düşüyor ise de, bunların coğrafik olarak kullanılışı sınırlı idi. Diğer alfabetik listelerde de olduğu gibi bunda da masal tipleri ile motifler birbirine girmiş vaziyette idi.

Sistematik tasnif için masal tipleri ile motiflerin sarıh olarak ayırımı icap eder. Meselâ Miss Cox'un *Sindrella* (Külkedisi) masalının tümü -tipi- nisbeten sabit bir sıra takip eden, arasında rabata bulunan bir miktar motiften meydana gelmiştir. Miss Cox Külkedisi masalını analiz ettiği zaman şu motifleri görmüştür:

Hikâye kahramanı (üvey annesi ve kız kardeşleri tarafından) fena muamele gören bir kız - Ocak başında oturmuş - Üç kız evlâdın babalarının verdiği hediyele-

ri seçişi - Hikâyenin kahramanı kız fındık dalını seçer ve annesinin mezarına diker - Mezarda yardım - Vazife (hububatı ayırmak) - Vazife gören hayvanlar (kuşlar) - Suret değiştiren annenin yardımı (ağaç üzerindeki kuş) - Sihirli elbiseler - Buluşma yeri (balo) - Üç kaçış - Hikâyenin kahramanı kızın saklanması 1) armut ağacına, 2) güvercinliğe (baba bunları tahrip eder) - Zift tuzacı - Kaybolan ayakkabı - Ayakkabıya göre evlenme denemesi - İncinen ayaklar - Sahte gelinler - Hayvan şahitler (kuşlar) - Mesut evlilik - Hainlerin cezalandırılması. (Cox, *Cinderella*, sahife 17, No. 37)

Tip bağımsız bir şekilde var olabilen geleneksel bir masaldır. Tam bir masal olarak anlaşılabılır ve mânasının tam olabilmesi için de başka masala veya masallara ihtiyaç göstermez. Başka bir hikâye ile anlatılsa bile, aslında tipin en büyük özelliği bağımsızlığıdır. İçinde bir veya birden fazla motifi bulunabilir. Hayvan masallarının çoğu birer motiftir. Menkibeler de öyle. Fakat *marchen* denilen gerçek masallar (peri masalları) *Sindrella* ve *Kartopu* gibi, bir çok motifleri haizdirler.

Motif ise gelenekte yaşamağa yeterlilik kuvvetine sahip olan masalın en küçük ögesidir. Bu kuvvete sahip olabilmesi için kendisinin dikkati çekebilen olağanüstü niteliklere sahip olması icap eder. Motifler şu üç sınıfa ayrılabilir: Masaldaki şahıslar: Tanrılar veya olağanüstü hayvanlar, cadı veya dev gibi olağanüstü yaratıklar. Bu şahıslar çok sevilen küçük evlât veya zalim üvey ana olabilir. İkinci grup ise olaylarda fon görevini gören şeylerdir: Sihirli eşyalar, olağanüstü âdetler acaip inançlar gibi. Üçüncü grupta ise tek olaylar vardır: Bunlar motiflerin büyük bir kısmını kapsar. İşte bu son grup bağımsız olabilir ve hakiki masal, tip, olarak hizmet eder. Çoğunlukla geleneksel tiplerin tek motifleri vardır.

Bir bölgedeki masalların incelenilmesi için muhteviyatı zengin tip-indekslere ihtiyaç vardır. Motif - indeks ise, dünyadaki masal elemanları arasındaki benzerliği, özdeşliği göstermek için gereklidir. Tip-indeks, bir tipin bütün varyantlarının genetik bağlantısının bulunduğunu

Efsaneler :

Bozgeyikli Soyadının Efsanesi

Yazan: Şükrü ELÇİN

Hacettepe Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültesi Temel Bilimler öğrencisi Beyzâ'nın soyadı dikkatimi çekti. Araştırma yapmamı söyledim, aşağıdaki bilgiyi getirdi:

«Antep'in yakınında (300) yıl kadar önce bir köy varmış. Bu köyün bir sürü geypiği varmış. Bu geypikler dağda çobansız dolaşmış her öğle vakti köye inermiş. Köyde (50) yaşlarında, hiç evlenmemiş bir kız, onların sütünü sağarmış, geypikler tekrar ormana giderlermiş. Onla-

gösterirse de, motif-indeks'te böyle bir diada bulunulamaz.

Masalların tasnifini şumüllü olarak duyanlardan Kaarle Krohn'u zikretmek gerek. Krohn, indeksin hazırlanmasını Anti-Aarne'den istemişti. Anti-Aarne de, Krohn'un, Helsinki'de Oscar Hackman'ın Kopenhaglı Axel Olrik'in ve Berlinli Johannes Bolte'nin ve Lund'lu C. W. Sydow'un daimî fikirlerinden, nasihatlerinden istifade etmişti. Anti-Aarne, bu tasnifin mükemmel ve tam olacağı hususunda hiçbir diada bulunmuyordu. Tasnif sadece Kuzey Avrupa bölgesini içine alıyordu. İstikbalde indeks'n daha zengin olabileceğine inanıyor ve yeni tiplerin de araya rahatça konabilmesi için birçok numarayı yedek olarak bırakıyordu. İndekste 540 parça bulunmasına karşılık, sistemdeki numara 1940 a çıkmıştı. Her mükemmel masal, bir tipti ve numarası vardı.

Aarne'nin indeksi tertik edildiğinde tiplerin yarısından çoğunun birer motifli masallar, hikâyeler olduğu görülecektir. Elbette ki tek motifli masalların tasnifi kolaydır. Hakiki zorluk iki yüz elliden fazla kompleks tipti. Kompleks masalların her biri bir motif hevenginden meydana gelmiş olup, bu motiflerden hangisinin tasnife temel olarak kullanılacağı mesele oluyordu. Meselâ bu tasnif, masalın bir numaralı aktörüne göre mi, yoksa dikkate şayan bir fon'a göre mi, yoksa merkezî

ra «Bozgeyikler» derlermiş. Bu aile çok dindarmış. Ailenin fertleri teker teker ölüncü, onlar için bir türbe yapılmış. Hastalar, felçliler bu türbeye giderler, dua ederler ve şifa bulurlarmış. Bundan (200) yıl kadar önce Bozgeyik'lerden Hoca Hassan Efendi Hassa'nın Akbez köyüne gelerek yerleşmiş.

Akbez köylüleri onu çok sevdiler, evlendirmişler. Böylece Bozgeyikler dedelerimize, onlardan da bize intikal etmiş. Babam da soyadını böylece almış.»

bir olaya göre mi tasnif edilecekti? Tip-indeks'de Aarne, bu metodların herbirini gerektikçe kullanmıştır. Teorik bir ayrıntı, pratik ve rahat çalışmaya yol açmıştı. Aarne'nin indeksine koymuş olduğu giriş kısmı, kullandığı genel sistemi açıklar. Şöyle ki, masalları üç kısma ayırmıştır: Bunlardan birincisi hayvan masalları, ikinci grup tam ve muntazam masal hayatını aksettiren masallar; üçüncüsü ise fıkralar ve komik hikâyeler kısmıdır.

Hayvan masalları, masallarda rol alan hayvanların cinsine ve daha da küçük gruplara bölünmüş; aynı hayvanın rol aldığı masallar ise bir araya toplanmış. En önemli rolü oynayan hayvan tasnifte bilhassa nazarı itibara alınmıştır.

İkinci grup, yani muntazam, masal kaidelerine uygun (regular) masallar ise, sihir ve mucizelerden bahseden, dinî hikâyeler, romantik hikâyeler ve aptal devlerden söz açan masallar gibi kısımlara ayrılmış. Tabiatüstü elemanlar sihir masallarında ve dinî hikâye - masallarda mevcut. Buna mukabil romantik hikâyeler daha ziyade inanılır bir âlemde cereyan etmekte. Maamafih aptal dev hikâyelerini tasnif etmek güç olmakta, zira bunların hârikalar ve mucizelerden bahseden masallar kısmına da konabilme ihtimalleri mevcut. Fakat bu aptal dev hikâyeleri içlerinde komik eleman da bulunduğu için, indekste dinî grup masalların son kısmına konmuş, komik hikâyelere yakın bir yer

verilmiş.

Üçüncü grup ise komik hikâyeler ve fıkraları hâvi (schwanke). Bunlar zamanla en kalabalık grubu teşkil edecek olanlar, zira fıkralar halk arasında diğer masallardan çok daha fazla kolaylıkla yayılabilirler. Çoğu çiftçilik, balıkçılık, çobanlık, avcılık, inşaatçılık, yemek pişirmek gibi iş ve meşgalelerle ilgili aptal hikâyeleri. Bundan sonraki hikâyeler evli çiftlerle ilgili; kadın ve erkek gibi küçük gruplara ayrılmış. Bu bölümün son kısmı ise yalan, uydurma ve mübalâğaya dayanan avcılık, koca hayvanlar ve bunlara benzer şeyler hakkında.

İşte 1910 da hazır olan bu indeks, **Verzeichnis der Marchentypen**, önceki hiç de alâka çeken bir eser olmadı. Aarne, Fin masalları ile ilgili olarak, Oscar Hacksman'da Fin-İsveç tipleri indeksi üstüne nümune bir ders verdikten sonra, folklor talebeleri bu eserle ilgilenmeye ve değer vermeye başladılar. Birinci Dünya Savaşına rağmen, sekiz muhtelif memleketin indeksi, 1923 de Aarne'nin ölümünden evvel neşrolunmuştu. Verzeichnis'in revizyona tâbi tutulması da icap ediyordu. Çünkü yeni tipler bulunmuştu. İşte bu revizyon, eşsiz folklor profesörü ve sözlerini buraya kitabından özetle sizlere sunduğum hocamız Dr. Stith Thompson'a verilmişti. Zira Aarne ölmüştü, 1926 - 1927 akademik yılında revizyon ve indeksin büyüütülmesi işi bitirildi, 1928 yılında **The Types of the Folk-tale** (Masal Tipleri) ismi altında neşredildi. Bu, revizyon indeksin sadece birkaç ilâve ile İngilizceye tercüme edilmesi demek değildi. Muhtelif tetkiklerde çıkan yeni tiplerin hiçbirinin atılmamasına mukabil, ana indekstenki sadece pek mahallî olan tipler çıkarıldı fakat ilâve listelere konuldu. Dr. Stith Thompson, Aarne'nin plânını olduğu gibi muhafaza etti ve vermiş olduğu tip numaralarına el sürülmedi. Sifahi edebiyata giren meşhur olmuş, yazılı edebiyat ve Fransız masallarını da bu nedkese dahil etti. İlk indeks, vermiş olduğu pek kısa bilgilerle insanı şaşırabiliyordu. Ancak bu hususta ihtisas yapmış kişiler biraz daha rahatlıkla kullanabiliyordu: Masalların nerede bulunacağını gösteren bir rehberi

yoktu. Kompleks masalların daha da kolay anlaşılabilmesi için gerekli izahat ve motiferin analizini de ilâve etti. Bu hususta Belte - Polivka'nın **Anmerkungen'i**, Christiansen'in **Norske Eventyr**'teki izahları Profesör Stith Thompson'a yardımcı olmuştur.

Verzeichnis'de arada bir verilen bibliografik referanslar yerine, sadece Grimm ve Grundtvig numaralarını değil, fakat masal hakkında yapılan bütün etüdlerin, bilhassa Bolte - Polivka veya FF Communications'da çıkan etüdlerin listesini verdi. Hattâ bunların Kızıl Derili ve Afrika varantlarına temas etti.

Bu revizyonda tekerleme nevinden olan, her yeni kısmı söylenmeden evvelki kısımları tekrar edilen ve bu sayede çok uzayan masalları da unutmadı. Ama bu kısmı bilhassa profesör Archer Taylor 1931 de daha da geliştirdi.

Folklor toplantı ve kongrelerinde arzu edilen şeylerden biri de Doğu Avrupa, Güney Avrupa ve Müslüman ülkelerle, Hindistan'da bütün masalların toplanması ve indekslerinin yapılması. **The Types of the Folktale** ancak Batı Asya ve Avrupa masallarının tasnifinde işe yarayabiliyor. Kızıl Derili, Afrika, Endonezya masalları için ayrı indeksler meydana getirmek icap eder. **The Types of the Folktale**'in son kısmı 1961 de bazı değişikliklerle folklorcuların istifadesine arzedilmiş bulunuyor. Bu arada son tip numarası boş bırakılan yedek numaralarla 2411'e çıkmış bulunuyor.

Yanılmıyorsam, Türkiye için tip-indeksi Türkleri çok seven hocam Profesör W. Eberhard ile P. N. Boratav, Almanca hazırlamışlardır (**Typen Türkischer Volk-marchen**, Wiesbaden, 1953). Bu eserin Türkçeye tercüme edilmesi elbetteki Türk folklorcularının sistemli tasnif yapmalarına yardımcı olacaktır.

★

Bu yazı, Dr. Stith Thompson'un **The Folktale** adlı kitabından faydalanılarak hazırlanmıştır.

İzinname, Dua ve Nikâh

Yazan: İshak SUNGURUĞLU

Şahid-i vekâlet : ... Ef. Bin ...

Şahid-i vekâlet : ... Ef. Bin ...

Harc-ı iznname 9 kuruştur.

Bu iznname, cihaz yazma ve nikâh gününde davetliler arasında bulunan mahalle imamına verilir. O devirde herhangisi bir kadın veya bir kız, erkeklerin yanına başı, yüzü açık çıkamaz ve konuşamazdı. Bu sebeple izinnâmede ismi yazılı kız vekili, yine izinnâmede isimleri yazılı iki şahidi de yanına alarak harem dairesine gider, gelinin bulunduğu odanın kapısının önünde dururlardı. Kızın vekili, oda kapısının arkasında bulunan kıza hitaben:

... Efendiye nikâhının kıyılması için beni vekil ediyor musun? Diye sorunca, içeriden evvelâ hıçkırıklarla dolu bir ağlama sesi işitirdi. Gelin kız, bu soruya kolay kolay cevap veremezdi. Nesil verebilsin ki, bu «Evet», o kızın bütün hayatı boyunca saadet veya felâketinin sebebi olabilir. Bu yaşa kadar büyüdüğü, yetiştiği bu sıcak ana baba yuvasından kendisini ebediyen ayıracak olan bir «evet» ... Sonra bilmediği, tanımadığı, hattâ yüzlerini bile görmediği yabancı bir aile içine, huyunu, tabiatını bilmediği bir erkeğin kolları arasına kendi kendini teslim edecek olan bir «evet» ti... Buna kolay kolay «evet» denilemezdi.

Bu yönden gelin kız haklıydı ve göz yaşları da tam yerindeydi. Aradan dakikalar geçer, dışardakiler sabırsızlanırlardı. Gelin kız bir müddet kendisine gelemez, ağlayıp dururdu. Nihayet içerdeki kadınların ısrarıyla kurumuş, solgun dudakları arasından güçlükçe bir «Evet» kelmesi çıkardı. Bu kelimeyi dışarıdan işitenler, hemen selâmlık tarafına geçerlerdi; bunun üzerine İmam Efendi ya misafirlerin bulunduğu yerde veyahut diğer bir odada hususî surette hazırlanmış olan bir minder üstüne diz çökerek oturur, şahitleri (1) sağına ve soluna, oğlan (2) ve kız vekillerini de karşısına alarak, iki elini dizlerinin üzerine koyar, diğerlerinin de aynı şekilde oturmalarını ihtar ederek şu şekilde

Bir taraftan cihaz yazılırken, diğer taraftan da nikâh işine başlanılmış olurdu ki, bugünkü nikâhlara hiç de benzemezdi. Şimdi evlenecek çiftlerin müştereken imzaladıkları bir beyanname ile kanunî formalitesi tamamlandıktan sonra, yüzlerce davetlinin huzurunda evlendirme memurunun karşısındaki koltuklara kurulup, memur tarafından kabulleri hakkında bizzat kendilerine yapılan sorulara: Güle, söyleye «Evet, kabul ediyorum», diye cevap vermelerine hiç de benzemezdi.

Şimdi eski bir nikâh merasimini bütün ayrıntılarıyla anlatmağa çalışacağım:

Yukarıda açıkladığım cihaz yazma ve nikâh kıyma günlerinden birkaç gün evvel, ilgililer tarafından memleketin Kadısına şifahen müracaat ederek bir evlenme izinnamesi istenirdi. Kadı Efendi de mahallesine imamına hitaben aşağıda örneğini gördüğümüz izinnameyi yazar, verirdi.

Bu konuda tam 86 yıl önceye ait bir vesikayı burada yayınlamayı, tarih huzurunda nikâh usûllerimizin medenî memleketlerdeki gibi tekâmüle ulaşmasını ifade bakımından önemli buluyorum.

BAKİRE MAHSUS İZİNNAME

Mehr-i Muaccel   Mehr-i Müeccel

20 Liray-ı Osmanî   2 000

Yalnız yirmi liradır. Yalnız iki bin kuruş Mezbureye peşin verilmiştir.

Cami-i Kebir İmamı Efendiye,
Badesselâm, inha olunur ki, mahallenizde sakine ... binti ... Efendi nam bakirin mani-i şerisi yoğise işbu talebi olan ..... Efendi binti ... Efendi nam kimesneye velisi izni ve tarafeyn rızaları ve mehr-i müeccel-i nizamisi tesmiyesiyle indeşşuhût akd-i nikâh eyleyessiniz ves-selâm.

Fî Zilhicce 1300

Merkez-i vilâyet kadısı

Vekil-i zevc: Müftü ... Ef. Bin ... Ağa

Vekil-i zevce : ... Ef. Bin ...

Şahid-i vekâlet : ... Ef. Bin ...

Şahid-i vekâlet : ... Ef. Bin ...

Şavşat Dağlarından Çoban Türküleri

Yazan: Behçet DEDEOĞLU

Bugün bir hazinenin eşiğindeyiz. Kapılarını asırlar boyu onun yüzüne kapayan devlet ve aydınlarımız, tuttıkları yolun yanlış olduğunu geç de olsa anlamış bulunuyor.

Bu hazine «halk» deyip, «köylü» deyip, «yaban» deyip elimizin tersi ile ittiğimiz topluluktur. Dağında, taşında, çayırında, bayırında açan binbir renkli, binbir kokulu çiçeklerinin yanında, asırlarca istifade etmesini bilemediğimiz, tadına doyum olmayan kültür, çiçekleri; renkli renkli manzaraları bir halı gibi gözümüzün önüne seren masalları genç kız ve erkeklerin birbirlerine karşılıklı olarak dizdikleri mânileri, koşmaları, türküleri, ağıtları ile henüz el dokunmamış bir hazinedir.

Bu hazinenin, bugüne kadar adı az duyulmuş, hattâ hiç duyulmamış bir köşesi Çoruh vâdisi. Bu dar arazinin sakinleri ne kadar mütevazı insanlar, ne kadar ağır başlı insanlarsa, kültür değerlerini de o derece muhafaza etmesini bilmişlerdir. Bu güne kadar, geçit vermez dağlarımızın birçok ağıtları, koşmaları vardır. Kışın bora, kar, fırtınadan geçilmeyen yaylaların, yazın tadına doyumlanmayan güzelliği yanında, dillerden düşmeyen mânileri, türküleri vardır. İşte sizlere Şavşat dağların-

tövbe ve istiğfara başlardı.

«Esteğfirullâh, Esteğfirullâh, Esteğfirullâh el - Azim el - Kerim ellezi Lâ ilâhe illâ hû el-hayy el Kayyum ve Etübü İleyh ve Eselühütevbe Velmeğfirete ve... Hidayete Lena İnehû Hüvettevvabürrahim.

İlâhi Yarabbi! İlâhi Yarabbi! Eğer bizim elimizden, dilimizden ve sair âzây-ı cevarihlerimizden bilerek bilmeyerek ke-lime-i küfür, şirk, hatâ, isyan herne ki vâki ve sâdir oldu ise, biz bunların cümlesine tevbe ettik, rücu ettik, peşiman olduk. bir dahi işlememeğe azm-ü cezm-ü kast eyledik.

Peygamberlerin evveli Hazret-i Âdem, Âhırî iki cihan serveri Muhammedenil-Mustafa sallâllahü aleyhi vesellem. Bu i-

dan derlediğim, Şavşat dağlarının çiçekleri gibi renkli, onlar gibi her mevsim açmayan Çoban türkülerinden bir demet:

Yaylânın çimenini
Elimde kuruturum,
Yar dediğin sözleri,
Ölür de unuturum.

Yaylânın çimeninde
Ben bir idim, bir idim.
Ben böyle değil idim,
Sevdalıktan eridim.

Yaylânın çimeninde
Bir kuzumu yedffer,
İstedim Fadimeyi de
Nişanlıdır dediler.

Ey yaylalar, ey dağlar,
Çimen bağladınız mı?
Ben ki gittim askere,
Kızlar ağladınız mı?

Bu dere aka aka da
Dibinde kum kalmadı.
Yar yolun baka baka da,
Gözümde nur kalmadı.

Duman dere yukarıda
Girdi taşın altına,
Kız yastığın yok ise de,
Kolum başım altına.

kisi ve bu ikisinin arasında her ne kadar Peygamberan-ı izâm ve resül-i kiram gelmiş geçmişler ise biz onların hepsine inandık, iman getirdik, haktır ve gerçek-tir.»

(1) Eskiden nikâhda, şahitler de önemli yer ahlardı. Evlenecek çiftlerin sözlerini iştirici hür ve mükellef iki Müslüman erkek veya aynı sıfatı ha'z bir erkekle iki Müslüman kadının şahadetleri gerekmektedir. (Mehmet Zihni, Nimet-i İstâm - Kitâbünnikâh s. 16)

(2) Çok tuhaf bir zihniyetle, burada yine karşı karşıyayız: Nikâhta erkek de imamın huzuruna çıkmaz veya çıkamazdı da, onun da vekili vardı.

Silifke'de Arap Oyunu

Yazan : Özcan SEYHAN

Arap Oyunu'nun son sahnesi: Oymak Ağası kesi'iyor, karnı şişiriliyor. Soldaki iki kişinin ilki Arap ve sonraki de Kadı'dır.

Şahıslar: (Meydana çıkış sırasına göre)

Arap: Aşağı yukarı oyunun bütün yükü omuzunda olan, güldürücü, başı sivri külâhlı, yüzü baca kurumu ile boyalı, elinde keçi derisinden şişirilmiş tulum, zil bağlı yirtik pirtuk bir kadm entarisi giyili, yalın ayak, her işe burnunu sokan, yerine göre onun veya bunun taraftarı olabilen kappak bir tip.

Efeler : Ayağı çivili çizmeli, kıl şalvarlı beli darabulus kuşaklı, yakasız gömleklili, siyah cepkenli, uzun bıyıklı, başı dolaklı, eli büyük kasaturalı. (Bu oyunda aynı tip efeden 4-5 tane olur).

Kızlar : Ayakları edikli, uzun entarili, belleri ince kuşaklı, başları torlu, efelerin sevgilileri.

Kadı : Başı fesli, uzun beyaz sakallı, pal-

tolu, şalvarlı, çizmeli, ağırbaşlı, sözü dinlenen, herkesin derdine çare arayan, kalın sesli, eli bastonlu ulu kişi.

Kel Kız : Pis, çirkin, kılıksız ve bakımsız bir kız.

Oymak Ağası : Köyün yönetim işlerinden sorumlu kişi.

Uşak : Oymak ağasına hizmet eder.

Sağlıkçı : Oymağın sağlık işlerine bakan halk hekimini, doktor.

★ Arap oyunu, özellikle Silifke'nin Kabasakallı, Demirçili, Karaböçülü, Türkmen uşağı, Keşitürkmenli, Ayaştürkmenli, Boynuinceli, Sarıaydın gibi yerleşik Türkmen köyleri arasında görülen bir Türk köylü meydan oyunudur. Çokça, geceleyin düğünlerde oynanır. Hele o düğünde esaslı bir «Arap Oyunu» yapılacağı haberi yayılırsa çevre köylerden duyan kadın

- erkek konuklar dolar düğün meydanına.

Oyunda rol alan kişilere son derece değer verilir. Kostüm ve makyaj işinde oldukça titiz davranılır. «Bu bir ata yâdigârdır.» diye oyunun aslı olduğu gibi ortaya konmaya çalışılır, bir kusur yapılmamasına çok dikkat edilir.

Öyle sanıyorum ki, Arap Oyunu, Türk kültüründe başköşeye konulan bir anıt gibidir. Nasıl bir opera, güzel sanatların bütün kollarını bünyesinde topluyorsa, Arap Oyunu da Türk köylü sanatının her türünü içine alır. Örneğin; müzik, raks, konu, kostüm, makyaj vb. unsurlar, bu oyunun yapısını meydana getirirler.

Asıl bu ulu temâşanın bizi düşündüren yönü, Türk ulusunun çok eskilere giden bir ilkel tiyatro kültürüne sahip olduğudur.

Hiç unutmam, bir gün Demirçili köyüne gezmeğe gittiğimde, bu oyun hakkın da hayli sohbet dalmıştık, hatırı sayılır bir yaşlı; «Ülen çocuklar, düğünün birin-

Efelerin meydana ilk gelişi ve tekerleme okuyuşu. Arka dakiler efelerin sevgilileridir.

de ölmeden, bana bir Arap Oyunu oynayıverin e mi», diye söze karıştı. Hep birden sesimizi kestik, yaşlının bir ömür dolu gözlerine baktık. Belli idi ki, çok eski yılların ötesinden eğitile gelen Türk ruhunun gerçek varlığı yaşıyordu o bakışta...

Bilindiği üzere Arap Oyunu, yurtça yaygındır. Orta Asya'dan Anadolu'ya yerleşmede konduğu yörenin özelliklerine uymuş ve türlü varyantlar halinde belirmiş, belki de aslından ayrı şekillere girdiği olmuştur.

O Y U N :

Oyun başlamadan önce, ortaya «Meydan Ateşi» yakılır. Seyire gelen kadın - erkek, genç - ihtiyar, çocuk-çocuk meydanı çevreler. Oyunu oynayacak kişiler ise kendilerine özgü kostümlerini giymek ve makyajlarını yapmak üzere, uzaktaki özel çadırlarında hazırlanmaktadır. Biryandan da çalgıcılar sanki bir sahne uvertürü çalıyormuş gibi, seyircileri oyun havasına sokarlar.

Artık çadırlarda oyun hazırlıkları bitmiştir. Önce Arap, eteğinin ucuna takılı zilini çala çala ve eli tulumlu, bağıra bağıra meydana girer. Eğer meydanı daralmış bulursa, tulumunu seyircilerin ayaklarına vurur, korkutucu hareketler yapar ve meydanı genişletir.

Meydanı boş bulan Arap coşar, gırtlaktan korkunç sesler çıkarır, yere yatar kalkar, olmadık maskaralıklar yapar, seyircileri güldüre güldüre çatlatır. Ortalıkta bir telâş, bir heyecan, alabildiğine gider... Derken tam bu sırada kızlarıyla birlikte efeler görkemli bir tavırla meydana girerler, şöyle bir dönüş yaparlar ve dururlar. Efelerin başı, sağ elini kaldırır, çalgıcıları durdurur, sert ve tok bir sesle: «Bu köyün yarı ak sakallısı kim?» diye sorar. Topluluk içinden oymak ağası kalkar: «Hoş geldiniz, bir emriniz mi var?» der ve efelerin yanına yaklaşır. Efebaşı: «Biz Aydın'dan gelip Antakya'ya geçiyorduk, şurada bir düğününe rastladık, müsaadeniz olursa biraz oyun oynayacağız». der ve dilekleri kabul edilir. Yalnız efebaşı oyuna başlamadan önce, topluluğa, ikaz yollu şöyle bir söz söyler: «Yanımızdaki kızlara topluluğunuzdan kimse göz

ARAŞTIRMALARI :

koymasını». Hattâ bununla bile yetinmeyen efebaşı:

«Bize derler Aydın efesi,
Kıçımızdan alırız nefesi.

Keseriz, biçeriz,
Ya terse (gübre)ye şiş gibi geçeriz
Ve karşı gelenden kaçarız,

Domatesi doğrar
Patlıcana bıçak atarız.

Bizde öyle cesaret var ki,

Bir çuval soğan kabuğunun altından kal-

kızlara göz atanın icabına bakarız,
Bu erkeklik bizim aslımızdan gelmedir.»

Diye bir tekerleme de okur ve iki el silâh atar, hemen oyuna başlanır. Geri kalan oyuncuların kadı ile arap da meydana girerler ve bir kenarda güreşirler. Artık meydan dolmuştur, seyirciler oyunu ilgi ile izlemektedirler.

Efeler oyun oynaya oynaya yorulur, dinlenmek üzere bir tarafa otururlar. Oyuna devam eden kızların arasına kadı ve arap da katılırlar. Kızlara göz koyan arap ile kadı, efelere sezdirmeden kızları elde etmeğe çalışırlar ve «Hanginiz sesimizi sesinize uydurabilirseniz, onu alacağız», şeklinde pazarlığa girişirler. Sesi sese uydurma işinde hayli çaba gösterildiği halde bir türlü anlaşamazlar, araları açılmıştır. Bu kızgınlığın üzerine arap ile kadı, efelerin ayak izlerinin toprağını alıp alıp, yere çalarlar ve «Efelerin yeri bize kaldı», gibilerden söylenir dururlar. Bu sözlerle alınan kızlar «Efeler, efeler!» diye bağırırlar. Bıçağını çekip gelen efeleri gören kadı ile arap, korkularından kaçacakları yeri şaşırırlar. Kızlar gene oyuna devam ederler. Kızların emniyette olduğuna inanan efeler, bir ara kendi âlemlerine dalarlar, uyuklarlar. Bu durumdan faydalanan seyircilerden birkaç kişi, kızları kaçırlar. Biraz sonra kendilerine gelen efeler, kızların nereye gittiğini birbirlerine sorarlar ve kaçırıldığını anlamaları üzerine arabı çağırırlar: «Git şu kızları bul getir!» diye emrederler. Arap, kızları aramaya koyulur. Ayrıca arabin burnunda müthiş bir koku alma hassası da vardır. Yerlere eğilir, topluluğun içini gezer, kızları bulmaya çalışır. Kızların bulunduğu yere yaklaştıkça kokusunu alır ve köpek

Resimde, Efelerin kızlarla birlikte oynamaları görülüyor.

gibi havlar, kızların o kesimde olduğunu efelere bildirir. Bu arada kızların kaçırıldığından memnun olan kadı ile kel kız, yerde «Çöp Gömmesi» oynarlar.

Artık arap, kızları bulup getirir. Efeler pek kızgın tavırla: «Siz bizi neye bıraktınız?» diye kızları sorguya çekerler. Kızların başları öne eğiktir, kısık sesle «Oymak ağası bizi başkalarına sattı», diye cevap verirler. Bu duruma öfkelenen efeler, oymak ağası ve sağlıkçıyı buldururlar. Nihayet kızlara iliştiği muayene sonucunda öğrenilir. Oymak ağası muayene sırasında kendini kurtarmak için sağlığının cebine para koymaya çalışır, fakat her şey boştur.

Artık suçü kesinleşen oymak ağası, efeler tarafından meydana çekilir. boynu kesilir, karnı şişirilir, derisi yüzülür ve ceset bir tarafa kaldırılır atılır.

Efeler tekrar zeybek oynamaya başlar ve oyun da böylece sona erer.

Musikinin Doğuşu ve Eski Türklerde Musiki

Yazan: Faik AKÇIN

Musikinin temeli üç ilkeye dayanır. Bu üç sözcüğün baş harfleri S ile başlar. Ses. Söz. Saz... Denilebilir ki musiki insanlıkla bir doğmuştur. Dana yazı, kazı, lâfı yokken, ses vardı. Söz ne kadar yalın, avlayıcı, gereğinde yıkıcı ve iğneliyici ise, ezgi o denli yapıcı, çekici, diriltici ve coşturucudur, lâfın kısası büyüleyici ve Tanrısal'dır. Musiki bireye esinlik, topluma esenlik verir. Kış, bahar demez, gece, gündüz bilmez. Bu tinsel (ruhî) duyusuz ve istek en ilkel oymaklardan tutun da en uygar uluslara değin yayılmış, benimsenmiştir.

Müzik dirimin çektiği, insanlığın tohumu, tabiatın özüdür. Eski Çinliler şöyle derlermiş: «Nerede düzen, doğruluk, kardeşlik varsa, orada ruhları birleştiren aksoy musikinin sesi işittir.»

Ne kadar doğru, ne güzel söz. Zerdüşt dinindeki atâre tapan Hindlilerin bile âyinlerini türkülerle yaptıkları, geçmiş, gelecek bütün acun uluslarının tapınaklarına çeşitli sazlarla musikinin girdiği, bir temel taşı olduğu gerçek olaylardır.

Türklerin arap ve acemlerden ayrı ola rak bir musikileri vardı. Sesle okudukları musikiye Yır - Döle denilirdi; tam Fransızca Chant'ın karşılığıdır. Kalmuk Türklerinin tapınaklarında müzik araçlarından «Kengerke» adı verilen büyük davul, «Biva» adlı 4 telli kemenge: «Besinkur» denilen kemikten yapılmış tiz, güzel sesli Fransızların «Chalamcaux» dedikleri düdük ve yine Fransızca «Cymbal» karşılığı «zeng» adlı zil ile «zur» dedikleri üç delikli flavyta çalınırdı. Eski Türkçemizde ses, ahenk, beste dizin yazılarda ölü, yolda bir kez kentte yapılan eğlenceli destan anlamlarına gelen «Köğ - Köy» diye bir sözcük vardır ki çeşitli musiki araçları ile yapılan şakımalardır. Bu köğler daha çok şaşak neva, buselik gibi bahadırılığı kamçıyan makamlar da görüldü. Tümünün doktrinleri, metodu, edası belli idi. Herhalde Türkler arasında daha İslâmlığı benimsemeden önce dinsel bir musikiden başka kutsallık özlüğünü bırakarak tam etsetik

bir nitelik almış başkaca bir musiki de vardı. Bu köğlerin sayısı, yılın günlerine eşit olmak üzere 366 olup her gün Hakanın önünde bunlardan birinin şakıması protokol gereğindendi. Yalnız bunlardan dokuz tanesinin her gün ötmeleri yerleşmiş törelerindendi. Çünkü dokuz sayısı Türk ve Moğollarda kutsal sayılırdı.

İslâmiyetten önce eski Türklerin ulusal sazı Kobuz idi. Dinsel âyinlerde kullandıkları en eski musiki aracıdır. Atılâ, Selçuklar, hattâ Osmanlı ordularında, Hakan saraylarında ayrıca kobuzcular vardı.

Hicretin sekizinci, dokuzuncu yüzyıllarında yetişen İslâm musiki yazarları kobuz ozanı, kobuzu rumî diye iki türlü kobuzdan söz açarlar.

Ozanların kullandığı kobuz bütün telli aygıtlardan (âlet) daha uzun saplı bir kâseye benzer ve üç kirikli (veter) idi. Ozanlar oğuzname, destan ve öyküleri bununla öttürür şakırlardı. Kobuzu rumî ise beş telli ve daha çok uda benzer bir yaraçtı (âlet).

Üstat Rıza Tevfik merhum: «Musiki Allahın kullarına hitabıdır» der. Onun girmediği yer, ulaşmadığı varlık yoktur. Bütün dinleri içine almıştır. Kafa, el, ayak, her çeşit çalışmalarımızın zevkle; günlük işlerimizin güven ve başarı ile bitmesini istiyorsanız ötüşleriniz, kobuzlarımız yoldaşınız, öncünüz olsun. O, yorgunluğu, bitkinliği gidertir. İçer, dışa neşe yayar. Sevgi sağlar; ruha dinçlik, tazelik katar: Yavrunuzu uyutmak mı istiyorsunuz? annenizin o tatlı nennileri kulağınızda çınlamıyor mu? Hastanız mı var; üzüntülü müsünüz, müziğe başvurun. O, şifa ve devâ kaynağıdır. Tasalarımıza, acularımıza ortak olur. Batı ülkeleri, Hastaneleri, hastalarının sızılarını dindirmek, morallerini pekiştirmek üzere müzikle iyileştirme yolunu tutmuşlardır. Savaş alanlarında ordunun moralini yükseltmek, erlerin ince duygularını depretmek, yiğit çerilerin atalar andacı saldırgan güçlerini kamçıyarak yağuları (düşman) dağıtmak, ye-

Kerim Yund

Yazan: Bora HINÇER

Kerim Yund, mesleği gereği, orman ve zirat konuları ile hukuk bilimi çerçevesindeki çalışmaları arasında, bir Anadolu çocuğu olması sebebiyle, kendisini ister istemez folklor konularının içinde bulmuştur. Çalışmaları gittikçe hız kazanan bir gelişme ile bu yöne kaymıştır.

Aşağıda değerli arkadaşımızın hayatına, şahsiyetine ve eserlerine ait biyografisini veriyoruz:

Doğumu :

1912 yılı mayısında İçel'in Silifke ilçesinin Saray mahallesinde 7. sokak (Çaylak sokağı) 12 numaralı evin üst katında doğmuştur.

Lakaplarına, «Kerimçavuşlu, Kerimçavuşlar, Borucukerimler» denir. Bu ailenin kökü «Senir» köyündendir. Oraya da Anamur'daki Tekeliler'den gelip yerleşmişlerdir.

Tahsili :

nilgiye uğratmak mı istiyorsunuz? Gelecekte Mehter Takımını öne, ileriye sürün. Daha ne gibi bir dileğiniz var? Yücelmek, Ulu Tanrıya yaklaşmak, yakınlamak, uçmağa (Cennet) girmek mi? «Batonik musiki önderiniz olsun. Ulu Yalvac. Tanrının sevgilisi Hazret-i Muhammet musikiden güzel seslilerden çok hoşlanır, derin haz duvardı. Zaman zaman baş müezzini Bilâl-i-Habeşî'yi alır, yalvacığa ulaştığı yakınındaki dağa çekilir, ona ezanlar okutur, ilâhiler söyler, böylece kendinden geçerek dinler, dinlerdi.

Şimdi insan oğullarını bir yana bırakalım. Yabani hayvanlardan, ağu sağan korkunç boğaları, yırtıcı parsları olduğu yerde mihlayıp uyusturmak mı istiyorsunuz musikiyi silâh olarak kullanabilirsiniz.

Dahası var, boynu bükülmüş, sarımsolmağa yüz tutmuş bitkileri diriltip sulamak, hoş kokulu çiçekleri yeşertmek, onlara can vermek mi istiyorsunuz?

Sesinizle sazınızı baş uçlarında öttürünüz.

İş, güçlü sarsılmaz bir irade (irade) ile bunu yapabilmekte, uygulamaktadır...

İlkokulu dördüncü sınıfa kadar Silifke'de okumuştur. Beşinci sınıfa Dörtöyl ilçesinde başlamış, Maraş Pazarcığında bitirerek ilkökul diplomasını almıştır. Ortaokula Silifke'de başlayıp burayı bitirdikten sonra, İstanbul Bahçeköy Orman Ameliyathay Mektebine girmiş, buradan Orman Mühendis Muavini diplomasını almış-

Kerim YUND

tır. Daha sonra yedek subay okulunu da bitirerek süvari üstöğmenliğine kadar yükselmiştir. Ankara'da Gazi ve Atatürk Liseselerinden ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden diploma almış, avukatlık stajını da yapmıştır.

Medeni durumu :

Kerim Yund, 1942 yılından beri evli olup, ikisi oğlan, biri de kız üç çocuğu vardır. Bakırköyde Şükran Çiftliği sokak, Gül Apt. 6 sayılı kendine ait dairede oturmaktadır.

Memuriyeti :

1934 yılındanberi Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü teşkilatında çalışmaktadır. Son görevi, İstanbul Orman İşletmesi avukatlığıdır.

Sosyal çalışmaları :

Kerim Yund, birçok derneklerin üyesi, yönetim kurulu üyesi, başkanı, kurucusu olmuştur. Ermenek Çağlayan Spor Kulübü başkanlığı. Türk ye Ormancular

Cemiyeti yönetim kurulu üyeliği, Ankara Halkevi köycülük kolu üyeliği, Ankara İçel Yüksek Tahsil Derneği yönetim kurulu üyeliği, Türk Dil Kurumu üyeliği, İstanbul Yeşil Türkiye Ormancılar Cemiyeti başkanlığı, Bakırköy Ortaokul Koruma Derneği yönetim kurulu üyeliği, Bakırköy Lisesi Koruma Derneği başkanlığı, bu derneğin kuruculuğu, Türkiye Ormancılar Yardımlaşma Derneği üyeliği, Türkiye Harsî ve İçt mai Araştırma Cemiyeti yönetim kurulu üyeliği, Türkiye Muallimler Birliği yönetim kurulu üyeliği, Türk Folklor Derneği yönetim kurulu üyeliği, Bakırköy Türk Kültür Derneği kurucusu ve başkanlığı, Sarıay Derneği yönetim kurulu üyeliği, Tevfik Fikret Derneği üyeliği, Türkiye Folklor ve Etnografya Derneği üyeliği, Türkiye Şarkiyat Derneği üyeliği.

Kerim Yund'un konuşmaları:

Kerim Yund, çalıştığı topluluklar arasında zaman zaman yaptığı konuşmalar, konferanslarla da tanınmıştır. Bunların çoğunun konusu ormancılık, halk eğitimi, folklor çevresindedir.

Yayınları :

İlkokulun üçüncü sınıfında iken şiir yazmaya başlayan Kerim Yund, 1930 yılında ilk yazısını yayınlamıştır. Bugüne kadar da yazı yazmak, kitap çıkarmaktan geri kalmamıştır. Yüzü aşkın gazete ve dergide bine yakın yazı ve şiir çıkmıştır. Yund'un «1952 yılı sonuna kadar gazete ve dergilerde çıkan yazı ve şiirlerinin fihristi» adlı daktilo ile yazılmış ve ciltlenmiş beş nüshalık eserinin bir nüshası Milli Kütüphanede bulunmaktadır.

Kerim Yund'un kitap olarak çıkan eserleri: Kokuğu Çam (şiir: 1940), Savaş Türküleri (şiir: 1942), Ağaç, orman üzerine atasözleri ve açıklamaları (1944), Prehistorik ve İlkçağlarda Türklerde Ağaç Medeniyeti (1947), Çocuklara Tabiat Hükümleri (1948), Orman (şiirler: 1949), Hoca Ali Rıza Hayatı ve Eserleri: (1950), Yeşil Türkiye Dergisi (1951), İçel Antolojisi (1952), Camkese Böceği (1952), Ordu ve Orman (1954), Ağaç ve Orman Üzerine Doğru ve Öz Sözler (1954), İçel'den Yapraklar (Zeyne-1954), İçel Dağlarından Şiirler (1954), Türkiye Orman Unum

Müdürleri Albümü (1959), İstiklâl Marşı Bilgisi (1961), Silifke Türküsü (1961), Kerim Yund ve Eserleri (1961), Turizm Bakımından Silifke (1966).

Kerim Yund'un Folklor Çalışmaları:

Kerim Yund, folklor bakımından zengin ve renkli bir bölgenin çocuğudur. Daha 1926 yılında ilkokul öğrenimi yaparken, derlemelerine başlamış, bu yolda topladıklarını zaman zaman yayınlamıştır. «Türk Folklor Araştırmaları» dergisi ile olan münasebeti yüzüncü sayıdan sonra kurulmuş olup, o günden bu yana dergide etüdleri yayınlanmaya başlamıştır. Dergimizde çıkan yazıları şunlardır:

Sayı: Sayfa: Başlık:

- 103-1636 Silifke Folklorunda Kıbrıs.
117-1900 Silifke dolaylarında orman bitkileri üzerine araştırmalar.
122-1989 Gün adları
130-2139 Türkiyede Hidrellez
133-2209 Silifke dolaylarında yer adları
138-2303 Silifke'de adlarla ilgili gelenekler ve inançlar
141-2365 Silifke ve Türk folklorunda Cezair
144-2436 Çetrevli köyünün adı dolayısıyla
150-2605 Kâğıt kürek deyimi dolayısıyla
153-2688 Silifkedeki kıranın düşündürdükleri
155-2761 Silifkenin kültür iklimi
158-2827 Atasözleri üzerine bir araştırma (bk: sayı 202'ye)
166-3050 Ali Rıza (Yalman) Yalğın'ın Maarif Mecmuası, Çınarlı'daki yazıları.
170-3181 Türk Hukuk Folkloru üzerine
174-3292 Silifke'de Mucuk
177-3385 Kıbrıs'ta Türkler
183-3554 Uğur böceği ve folkloru
186-3623 Kenger ve Silifke'de kenger kahvesi
190-3731 Silifke'deki Kürt köyünün adı
197-3937 «Ölüyün Körü» deyimi dolayısıyla
202-4072 Atasözlerinde Değişmeler (bk: sayı 158'e)

Kerim Yund'un folklor arşivi oldukça zengin olup, hihassa Atasözleri Silifke, Ormancılık, hukuk ile ilgili konulardaki toplamları önemlidir.

Posof'ta Mal ve Davar Adları

Yazan: Cemender ARSLANOĞLU

ya dişi oluşlarına, doğurma ve kullanış yıllarına göre de adlanırlar.

ATLAR: Aygır (aygır) veya yabı (iğdiş) için bir - binek (üç-yaşında) iki - binek (dört-yaşında); kısıraklı (kısırak) için bir-tay anası, iki-tay anası... denir. Küçükleri için kırık (kürük: süt-emen), tay, taylakh, at (binilir veya koşulur çağı olan üç yaşında).

SİĞİRLAR: Yavru için puçi, buzakh, dana, yoz; erkekleri için tosun, gemilik, buğa, öküz. Öküz yaşı: Bir - harman, iki - harman; dişiler için: Düğe, inek. İnekler: Bir-dana anası, iki-dana anası... gibi.

ÇAMUŞLAR: (mandalar): Kotik (süt-emen), gedek, çamuş (hepsine, «su-sığır» da denir). Dişi - çamuşun yaşı bir - gedek anası, iki - gedek anası... gibi. Erkek - çamuşunki bir - harman, iki harman...

KOYUNLAR: Yavrusuna kuzu, bir yaşındaki toklu, sağın olmayan yoz, erkek ve dişi hepsine davar; dişine: bir yaşındaki şişek, iki yaşındaki koyun; erkeğine erkek, iğdişine burukh, damızlına koç; koyunun yaşı için bir kuzu anası, iki - kuzu anası; koçlarınki de «katım» (aşma); yılına göre bir - katım, iki - katım, diye anılır.

KEÇİLER: Yavrusuna kıldık, kıdan, oğlah; dişisine çebiç-çebiç; erkeğine korut; erkeğin burulmuş (iğdiş edilmiş) olanına ergeç ve damızlık bırakılanına teke; erkek ve dişi hepsine geçi veya keçi denir. Yaşları için de dişilere bir-kıldık anası, iki-kıldık anası; erkekler için bir - katım korut, iki - katım korut veya bir - katım teke, iki - katım teke... denir.

Posof'ta büyükbaş - hayvanların döllenmesine «högür - alma» veya «hogur'unu alma» denir; högür mevsimi Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Bunların doğurmasına; kısırak için kulunlama, inek için buzakhlama denir; mevsimi Nisan, Mayıs, Haziran aylarıdır. Küçükbaş - hayvanların döllenmesi. «koç-katımı, koç-ay» da denilen Ekim ortası ile Kasım ortasına değin geçen zamandır. Bunların doğurmasına kuzlama denir.

«Kars Tarihi» nde ve «Türk Dili» ile «T. Folklor Araştırmaları» dergilerinde Kürzoğlu'nun belirttiği gibi, «Kars İli» nde içiçe ve yanyana yaşayan a) Anadolu, b) Azerbaycan ve c) Kıpçak (Çağatay) türkçeleri gibi üç lehçemizden sonuncusu, kuzey ilçelerimizden Posof, Ardahan ve Çıldır'ın «Yerli» köylerinde kullanılmaktadır. «Azerbaycan» lehçesi ise, Ardahan'ın ve en çok Çıldır'ın KARAPARAK denilen köylerinde yaşamaktadır. Posofta, bütün Ahıska Bölgesi ve Artvin ili ile birlik gösteren Kıpçak - Kuman türkçesi yaygın olarak hâkimdir: Ban (Ben: Birinci şahıs zamiri), nene (nene, nine), dedey (dede), babay (baba), derey (dere), dada - dadalı (dadaş), Mangu (Mengü-Bengü) - Berdi (verdi), бага (beğe-peğe), sığa (kızak), чоčka (domuz yavrusu) ve benzeri sözlerde belirttiği gibi.

Bu bakımdan Kars'ın Kuzey İlçeleri, dilci ve folklorcularımızın titizlikle araştırma ve derleme yapması gereken zengin bir «Kıpçak - Kuman Türkleri» bölgesidir. Biz, örnek olarak, Posofta kullanılan evcil hayvanlardan «Mal» denilen büyükbaş ve «Davar» sayılan küçükbaş hayvanlara verilen adları anacağız.

a) Hayvanların Dış Görünüşlerine

Göre Adları :

At, Öküz - İnek, Çamuş (manda), Davar - Koyun, Keçi'nin renklerine göre anıldığı sıfatlar: ak renkliye, sedef; kırmızıya, mor, kınalı; boz-kül renkliye maral; karaya arap; gözlerinin kenarı siyaha, karagöz; beyazlıya alagöz; beyazla başka renkten karışık olana alaca; alında ak akitma olana nikor ve başka; kuyruğu kısayı kuta; kulağı yarım veya kesik gibisine kura; boynuzu gözlerine doğru aşağı ve başına yapışık gibisine peleş (inek veya öküz); boynuzu yukarı ve hilâl-ay gibisine, çardağ ve çığal; uzun yeveli ata, yallı ve saçı; bacakları alaca ata alapaça.

b) Hayvanların Yaşlarına ve

Cinslerine Göre Adları :

Genel olarak hayvanların yaşları, ağındaki dişlerinden anlaşılırsa da, erkek ve

İznik Gölü'nde Balıkçılık

Yazan: Dr. M. Kemal ÖZERGİN

1. Derlemenin konusu: İznik gölü'nde balıkçılık

2. Derlemenin bölgesi : İznik kasabası

3. Derlendiği yer ve tarih : İznik 26 Temmuz 1963

4. Derleme şekli : Soruşturma usulü ile

5. Bilgi veren : Balıkçı Hasan Neşe (âile lâkabi: Efe-oğlu), 65 yaşında erkek, az okur-yazar, mesleği balıkçılık, aslen İznikli.

I. İZNIK GÖLÜ'NÜN BALIKÇI TAKVİMİ

İznik gölü'nün balık cinslerine göre avlanma takvimi şöyledir:

1. Her mevsim 12 ay süre, Levkit balığı.
2. Her mevsim, 12 ay süre, Kızılkanat balığı.
3. Her mevsim, 12 ay süre, Mercan balığı.
4. Her mevsim, 12 ay süre, Kaya balığı.
5. Her mevsim, 12 ay süre, Yılan balığı.
6. Her mevsim, 12 ay süre, Kanavida.
7. Şubat - Nisan, 3 ay süre, Tikenlice balığı.
8. Şubat - Mayıs, 4 ay süre, Akbalık.
9. Mart - Mayıs, 3 ay süre, Gördek balığı.
10. Nisan-Mayıs, 2 ay süre, Sazan balığı.
11. Mayıs, 1 ay süre, Yayın balığı.
12. Mayıs - Temmuz, 3 ay süre, İlik balığı.
13. Mayıs - Temmuz, 3 ay süre, Karabalık.

II. İZNIK GÖLÜ'NDE KULLANILAN AV ALETLERİ

1. Seyyar ağ (buna Fanyalı da derler). Bununla Sazan b., Akbalık (bazen), Levkit b., Kızılkanat b., Karabalık, Mercan b., Kaya b., Kanavida avlanır.
2. İrip. Bununla Sazan b., Yayın b., (sadece Mayıs ayında), Akbalık, İlik b avlanır.
3. Olta. Bununla Yayın b. avlanır.
4. Saka (buna Kasnak veya Davul da denir) İstanbul'da istakoz avlamada kullanılan sepet gibidir. Bununla Yılan b. avlanır.

5. Sepet. Bununla Akbalık avlanır.
6. Ufak sepet. Bununla Tikenlice b. avlanır.

III. İZNIK GÖLÜ'NDE TUTULAN BALIKLAR

1. Sazan balığı : Ağırlığı 0.5 - 13 kg arasında olur. Gölün kasaba yönündeki Taşlık tarafında tutulanlar sarı renkli ve lezzetli, Bataklık tarafında tutulanlar ise siyah renkli ve tatsız olur. Yılın, Nisan ve Mayıs ayları süresince avlanır. Bunun avında ırıp lar veya seyyar ağ (fanyalı) kullanılır.

2. Yayın balığı : 250 gr. ile 150 kg. arasında olur. Gölün her tarafında ve her mevsimde avlanır. Avlama olta ile olur. Sadece Mayıs ayında ırıp ile tutulur.

3. Akbalık : Buna «Göl kefalı» da derlerler. 0.5 - 3 kg. arasında değişir. Gölün her tarafında bulunur. Akbalık, yumurtlamak için göle akan sulardan içeri girer. Yavrusu yedi günde yumurtadan çıkar. Yılın şubattan Mayıs sonuna kadar olan devresinde tutulur. Balık beyaz renkli olup, sırtı mavicedir. Sepet ve ırıp ile, bazen de ağ ile tutulur.

4. İlik balığı : Ağırlığı 50 gr. kadar olur. Gümüş balığı'na (İstanbul) benzer. Gölün her tarafında, ancak çok olarak Taşlık bölgesinde bulunur. Yılın Mayıs - Temmuz ayları süresinde avlanır. İrip kullanılır.

5. Gördek balığı: 60-100 gr. ağırlığında olur. Gölün her tarafında bulunur. Akar sularından içeri girer. Balıkçı deyimince «avanak bir balıktır» torba ile tutulur. Yılın Mart - Mayıs ayları süresince avlanır. Bu balıktan çiroz yapılır.

6. Levkit balığı : Ağırlığı 50 gr. ile 1 kg. arasında değişir. Gölün her tarafında ve her mevsimde avlanır. Seyyar ağ ile tutulur.

7. Tikenlice balığı : Buna «Gölün ham-sisi» de derler. 10 - 15 gr. ağırlığında olur. Gölün her tarafında bulunur. Özellikle uzak yerlerinde çıkar. Yılın Şubat - Nisan süresinde avlanır. Avında ufak sepet kullanılır.

Refahiye Folkloruna Toplu Bakış

— II —

Yazan: Bahaettin ŞEKER

ÖZEL GÜNLER VE MERASİMLER:

Saya Kutluğu Bayramı: (Saya gezme): «Bugün karakişın sonu, şu yan, bu yan sayaya kırk yedi gün kaldı. Doksan yedi gün sonra yazdır», der kocakarılar. Şubat ayında malın, davarın yavru yapmasını müjdeleyen ve Orta Asya Şamanizminin kalıntıları olan bir temsili, köy ortaoyunu oynanır:

Saya türkülerinden bazıları:

Hey hayadan, hayadan

Yılan aktı kayadan

Açlığımızdan gelmedik

Âdetimiz sayadan.

Yağmur yağdı çatmaya

Çatma yere batmaya

Bir kaşık yağ vermeyen

Kocasınan yatmıya.

Ne ne kaldı ne kaldı

Şurda elli gün kaldı

Elli günden sonra

Hoşur hoşur sağacaksınız

Gümbür, gümbür yayacaksınız,

Hu deyin uşaklarını, Huu!

İtler ürüyor, sayacılar bağrışıyor, cr-talık âdeta bir mahşer yerine dönüyordu. Bu saya kutluğu bayramında

8. Kızılkanat balığı : Ağırlığı 50 - 250 gr. arasındadır. Gölün her tarafında ve her mevsimde avlanır. Seyyar ağ (fanyalı) ile tutulur.

9. Karabalık : 50 - 150 gr. arasında olur. Sırtı siyah, kanatları kırmızı ve karnı az beyazdır. Gölün her tarafında, ancak Taşlık yerde daha çok bulunur. Yılın Mayıs - Temmuz ayları süresinde avlanır. Seyyar ağ kullanılır. Bazen ırıpta da çıkar.

10. Mercan balığı : 50 gr ile 1 kg. arasında ağırlığı vardır. Gölün her tarafında, özellikle taşlık kısımlarda bulunur. Ancak çok az tutulur. Balıkçı deyimi ile «avanak balıktır». Yılın her mevsiminde avlanır. Avında seyyar ağ kullanılır.

11. Kaya balığı : Ağırlığı 50 gr. ile 1 kg. arasında değişir. Mercan balığı'na (10. nr.) benzer, ancak pulları iridir. Gölün her yerinde, çoğunlukla kayalık taraflarda bulu-

Saya geldi sakımın
Yağ küleğine dokunum
Ak koyunun bokum
Kına diye yakımın.

Üç aylar: Üç ayların (Recep, Şaban, Ramazan) başlangıcında köylerde «BİŞİ» denen bir hamur işi yapılır. Helva yapılır, fakire fukaraya dağıtılır. Bu, ramazanın geldiğini muştulamak gayesini güder. İhtiyarların bazıları üç ayların çoğu günlerini oruçlu geçirirler.

Yılbaşını kutlama şenlikleri: Yılbaşında Refahiye'nin köylerinde «KÖMBE» adı verilen ve ocakta küle gömülme suretiyle pişirilen bir hamur işi yapılır. İçine yılbaşı akşamına mahsus olmak üzere para, düğme konur. Para, kömbe yenirken kimin dişine dokunursa, sofrada büyükler, «Devlet onun başında» derler. Bu sebepten dolayı o akşamki yemeklerini büyük bir iştahla yerler. Aman bana rastlıyacak, diye. Ama son zamanlarda medeniyet ışıklarının her tarafa sıçramasıyla bu töre yavaş yavaş kaybolmak temayülündedir.

Çünkü yeni yetme köy gençleri, şimdi artık içki ve kumar oynamakla yeni yılı kutlamaya başlamışlardır.

nur. Her mevsimde avlanır. Seyyar ağ ile tutulur.

12. Yılan balığı : 1 - 5 kg arasında ağırlığı olur. Yılan benzer. Karaya çıkıp, sürünür. Rutubetli arazide bir hafta yaşayabilir. Daha çok gölün bataklık kısımlarında bulunur. Yılın her mevsiminde bulunur. Avında saka kullanılır. Yılan balığı, şimdi İznik gölü'nde çok azalmış olup, hemen-hemen görülmemektedir.

13. Kanavida veya Kerevit : Karides'e (İstanbul) benzer. Ağırlığı 20-150 gr. arasında değişir. Gölün taşlık tarafında bulunur. Yılın her mevsiminde avlanır. Seyyar ağ kullanılır.

Yukarıda anılan balıklardan 1 -den 7 numaraya kadar olanlar nisbeten çok avlanır, fakat diğerleri (8 - 12 nr. lar) az ve nadiren tutulur.

Esnaf Loncalarının Piri : Ahi Evran

Yazan: Ziya KILIÇÖZLÜ

B'n yıldan fazla bir zamandan beri bir Türk yurdu olan Kırşehir, halkının gayreti, hürriyet ve medeniyet aşkı, insanlık duygusu ve kahramanlığı ile bir tarih incisi olmuştur.

Cacabey Medresesinin ilmi, Âşık Paşa'ların, Gülşehri'lerin milletine benlik veren şiirleri, Orta Asya medeniyetinin ve zafer otağlarının hâturesını ebedileştiren kümbetleri, Türk kahramanlığının taşlarda dile gelen destanları ile Kırşehir tarihi bir asalete sahip olmuştur.

Bu asalet yapısının başmimarlarından biri de Ahi Evran'dır. «Anadolu ahilerinin piri olan Ahi Evran, Selçuklu İmparatorluğunun zayıfladığı sıralarda Horasan'dan Anadolu'ya geldi. Türk sanatı erbabının müriyetini ve pirlüğünü yaptı. Asıl adı Şeyh Mahmut Nasrüd'dir. Nerede ve ne şekilde tahsil gördüğü henüz meydana çıkarılamamıştır. Ancak Kırşehir'de bulunan ve 1278 tarihinde tanzim edildiği anlaşılan bir vakıfnâmeden Ahi Evran'ın 13. asrın ilk yarısında doğduğu ve 14. asrın ortalarında öldüğü anlaşılmaktadır.

«Ahi Evran, Selçuklu Sultanı İkinci Alâeddin Keykubat zamanında Gülşehir'e, yâni Kırşehir'e gelmiş, burada bir ahi zâviyesi kurmuştur. Bu kudretli şahsiyet, bütün Anadolu ahilerinin şeyhi ve piri olmuştur. Ahileri irşada başlayarak kısa zamanda şöhreti bütün Anadoluyu sarmış, ahilik her tarafta kuvvetlenmiş, bilhassa debbağlar, Ahi Evran'a fazlaca gönül vermişlerdir.

Ahi Evran, Kırşehir'de yerleştiği zaman, Kaya Şeyhi namile maruf Şeyh Salih ve Hacı Bektaş Veli ile Gölhisar'da sık sık buluşup konuşurlardı.»

Ahi Evran'ın sanatı debbağlık idi. Müritlerinden Ahi Süleyman, debbağlığı Orta Anadolu'ya yaymıştır. Şair Gülşehri, Ahi Evran hakkında şu şiiri yazmıştır:

Ahi âleminde Ahi Evran'dı
Kim kamu ahîlere sultanı
Kim kamu beyler katında kuldu
Gelmedi onun gibi sahip kadem

Ol kim adı dünyayı tutmuştu.

Diye onu övmüştür. Başka bir şair de manzumesinde, cömertliğini şu mısralarla belirtir:

Sofra dökmekle hoş idi başı
Zerde, pirinç, ah pirinç idi aşı
Sofraya halkı üşüren ol idi.

Ahi âdetine göre, sofraya herkese açıktır. Cömertlik, ahiliğin en büyük vasfıdır. Ahi Evran'ın altı düsturu vardır:

1 — Elini açık tut, 2 — Sofranı açık tut, 3 — Kapını açık tut, 4 — Dilini bağlı tut, 5 — Gözünü bağlı tut, 6 — Belini bağlı tut.

O, insanları saadete götürecektir esasları da şöyle anlatır: Hırslık kapısını bağla, cömertlik kapısını aç. Zulüm ve kahr kapısını bağla, iyilik kapısını aç. Hırs ve hava kapısını bağla, hoşnutluk ve kanıklık kapısını aç. Tokluk ve lezzet kapısını bağla, saadet ve mutluluk kapısını aç. Faydasız ve saçma söz kapısını bağla, Tanrıyı anıp güzel sesle okuma kapısını aç. Şeytanlıklar kapısını bağla, ilâhî kapılar aç.

Ahi Evran, 93 yaşında iken Kırşehir'de hayata gözlerini yumdu. Ölümünün 1333 milâdî tarihinde olduğu tahmin edilmektedir. Ahi Evran'ın ölümünden bütün Anadolu halkı müteessir oldu, Gülşehri onun ölümü için:

Doksan üç yıl dünyada oldu tamam
Ne helâl önünden geçti, ne haram
Dedi.

Ahi Evran'ın türbesi Kırşehir'de, kendi adı ile anılan mahallededir.

İşte, asırlarca önce 32 esnafın piri olan Ahi Evran, kurduğu teşkilâtla esnaf ve sanatkâri bir meslek ahlâkı etrafında toplamış, işsizlere iş bulmuş, yuvaları şenlendirmiş, insanlığa mutlu yollar göstermiştir. Ahi Evran'ın etkisi zamanımıza kadar gelmiştir. Esnaf birlikleri, küçük esnaf ve sanatkârlara yardım kooperatifleri onun fikirlerinden ilham almıştır.

Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü

— 3 —

Yazan: Cahit ÖZTELLİ
Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

oyun türkülerine verilen genel ad.

Kırk Vezir Hikâyesi; Bir çerçeve hikâye içinde kırk hikâyeden meydana gelmiş ünlü bir masal — hikâyenin adı.

Kıssa; Ahlâk dersi çıkarılan ve konuşma sırasında söylenen kısa hikâye.

Kıssahan; İktisadî, Meddah.

Kızılbaş; Şah İsmail'e uyanlar. Başlarına kırmızı kılıh giydiklerinden bu ad verilmiştir. Tarikatier içinde önemli yer tutar.

Koçaklama; Konusu yiğitlik, savaş, kahramanlık vb. olan şiirlere ad olan bir terim. Biçim bakımından koşma ve semâilere benzer.

Koçaklama Hikâyesi; Konusu ve türküleri kahramanlık olan halk hikâyesi.

Kopuz; Eskiden kullanılan ünlü halk sazı. Osmanlı ordusunda kopuzculardan kurulu ayrıca bir sazcular sınıfı vardı. Telli ve küçük bir sazdır.

Koşa Cıgalı; Çifte cinaslı, karşılığı demek olan bir terim. Örnek:

Öyle mi kara gözler
Sürmeli kara gözler
Gemim deryada kaldı
Gözlerim kara gözler.

Koşma Şarkı; Koşmanın birinci dördlüğünün son mısraı, sonraki dördlüklerin de son mısraı olursa bu ad verilir.

Koşma; Saz şairlerinin on birli hece ölçüsüyle sevda ve tabiat üzerine yazılan birlikte söyledikleri lirik şiir. Halk nazmı içinde en çok kullanılanı budur. En az üç, en çok sekiz dördlük olur. Kafiye düzeni birinci dördlükte:

... .. b
... .. A
... .. b
... .. A

İkinci ve öteki dördlüklerde:

... .. c
... .. c
... .. c
... .. A

düzeninde olur. Yani birinciden sonraki dördlüklerde ilk üç mısra kendi aralarında

Kalenderî; 1) Tekke şairlerinin düşünce, dünya görüşü ve tarikat yollarını konu edinen manzumeler. Her türlü biçimde olabileceği gibi, ölçü de, hece ve aruz olabilir. 2) Aruzun «mef'ülü mef'ülü mef'ülü fe'ülün» ölçüsü ile ve gazel kafiyesiyle yazılan şiirler. Konusu serbestir.

Kanlı Kavak; çok ünlü Karagöz oyunlarından biri.

Kanlı Nigâr; ünlü Karagöz oyunlarından birinin adı.

Kapanık Ayak; dörtten çok olmayan kafiyeyle olabilecek sözlerin geçtiği deyişe bu ad verilir. Başka deyişle, zor bulunur kafiye demektir.

Keloğlan; Bu adı taşıyan masalların baş kahramanı. Zeki bir tip olup, birçok gültürücü karışık olaylardan sıyrılmayı becerir.

Kerem; Türkülerde kullanılan bir ezgi. Âşık Kerem tarafından bulunduğu anlaşıyor.

Kerem ile Aşk; Halk hikâyelerinin en ünlü ve değerlisi. Âşık Kerem adlı bir saz şairinin hayatı etrafında meydana geldiği sanılıyor. (XVII. yüzyıl)

Kervan Kıran 1) Bu addaki türküleri bir halk hikâyesi. 2) Acıklı bir ezgisi olan ünlü bir türkünün adı (yukardaki hikâye ile ilgili).

Kesik; Bir halk ezgisi.

Kesik Kerem; Âşık Kerem'in bulduğu ünlü bir ezgi adı.

Kiriş; Telli çalgılara, tel yerine takılan bağırak. Ayrıca yaylı sazlarda, yayı germeye yarayan bağ.

Kırınlar; Karagöz oyunlarından biri.

Kına Havası; Kına gecesi gelinin eline kına yakılırken söylenen özel ezgili bir türkü. Birinci parçası şöyledir:

Getirin gelini kına yakalım
Temizce, azca katalım,
Gelinin sözünü tuta'ım,
A gelin, a güzel, kınan kutlu olsun
Güveyinin yanında sözün tatlı olsun.

Kırık Hava; Ezgileri canlı, oynak olan

kafiyeli olup, dördüncü mısraları birinci dörtlüğün son mısra ile kafiyeli olur. Birinci dörtlüğün bazı kere kafiyelenişi şöyle olur:

.....
..... A
.....
..... A

Bu durumda birinci ve üçüncü mısralar kafiyesizdir. Koşmanın belli özelliği ölçüsünün on bir olması ile konusudur. Kafiyelenişi öteki halk nazımlarında hep böyledir. Kimi koşmalarda birinci dörtlük, yukarıda gösterilen kafiye düzenine uymaz, sonraki dörtlükler gibi olur ki, burada birinci dörtlük eksik, yani kaybolmuş demektir. Tam bir koşmaya örnek:

Çıkıp yucasına seyran eyledim
Gördüm ak kuğulu göller perişan
Bir firkat geldi de durdum ağladım
Öpüp kokladığım güller perişan.

Hayal hayal oldu karşımda dağlar
Eşinden ayrılan ah çeker ağlar,
Dökülmüş yapraklar, bozmuş bağlar
Bülbülün konuştuğu dallar perişan.

Yıkılmış dilberin mamur iheri
Susmuş bülbüllerin her dem dilleri
Dağılmış sümbülü, solmuş gülleri
Yüzüne dökülen teller perişan.

KARACOĞLAN der, toy avşatamadım
Arap ata binip boylatamadım,
Küstürdüm dilberi hoylatamadım,
Dilberi küstüren diller perişan.

Koşma Ayaklı; bkz, Ayaklı koşma.

Koşmak; Bir türküye ezgi bağlamaya verilen ad. Yani bestelemek.

Koşma Musammat; bkz, Musammat koşma.

Koroğlu; 1) Bu addaki hikâyenin ün- lü kahramanından ötürü yiğitçe anlamlı ezgi türünün adı. 2) Ayrıca bu ezgiler üzerine kurulmuş türkülerle birlikte oynanan halk oyununun adı. Koroğlu ezgileri şunlardır: Kaba Koroğlu, sert Koroğlu, Koroğlu güzellemesi, Koroğlu cenklemesi, Koroğlu koçaklaması, ingin Koroğlu.

Koroğlu Okumak; Koroğlu hikâyesindeki türküleri Koroğlu denilen beste ile

okumak.

Köse; Bazı masalların ikinci derecedeki kahramanlarından biri.

Kütahya Çeşmesi; Bir Karagöz oyunu. Yalnız «Çeşme» de denir.

Leb Değmez; bkz, Dudak değmez.

Lügaz; Divan edebiyatı terimlerinden alınmış olup, bir çeşit muammadır. Muammadan farkı, çözüme yardımcı olacak ipucunun bulunmamasıdır.

Mahlâs; Âşıkların kullandıkları takma adı genel deyişi. Şiirde mahlâs kullanmak bir gelenektir. (bkz. Mahlâs beyti).

Mahlâs Beyti; Halk şiirlerinde, şairin mahlâsının geçtiği beyit. Her zaman son dörtlükte bulunur.

Mahlâs Vermek; âşıklığa yeni başlayan kimsese ustası olan âşık tarafından üç kâğıda değişik mahlâslar yazılarak, fesin içine koyup birini çekmek ve çıkan mahlâsı vermek gelenektir.

Mandıra; Karagöz oyunlarından biri. Baskın da denir.

Mâni; Anonim halk edebiyatında bir nazım türü Dört mısralıktır. Hecenin daha çok yedili ölçüsüyle söylenen mânilerin kafiye düzeni a. a. b. a. biçimindedir. Konuları hafif alay ile sevdâ, aylık vb. duygulardır.

Manzum Hikâye; Bazı kısa halk hikâyelerinin manzum olanları.

Masal; Yüzyıllar boyunca halkın yarattığı olağanüstü olaylar ile dolu hikâye. Kahramanları insan ve her türlü canlı, cansız varlıklar olabilir. Olay çoğu zaman belli olmayan bir yerde, belli olmayan bir zamanda geçer. Ciddî ya da güldürücü olabilir.

Masal Türü; Yüzyıllar boyunca halkın yarattığı içinde olağanüstü olaylar bulunan bir çeşit hikâye Kötülükle iyiliğin çarpıştığı olaylara bir tekerleme ile baslanır. (b. bkz.) Sonunda iyilik üstün gelir. Konular peri, keloğlan, hain vezir, padişah, şehzadeler, fakir kız ya da delikanlı vb. gibi kahramanlar çevresinde döner.

Mat Etmek; Saz şairleri arasında yapılan şiir yarışmasında birinin ötekini yenmesine verilen ad

Maya; Daha çok Doğu illerinde söy-

Yalvaç'tan Ninniler

Yazan: A. Türabi TÛTÛNCÛ

Yalvaç Anadolu'nun kucagında yeşilliğine yeşil, güzelliğine güzel, haylice nüfuslu, lâkin gözden haylice irak kalmış bir şehir... İnsanları neş'e dolu... Çalşkan insanları emeklerinin karşılığı ile geçinmek- teler. Hepsini de tok gözlü, güler yüzlü, şeker sözlü...

Şairimiz: (1)

Güller gibi bülbül'eri handan Yalvaç'ın,
Bülbül gibi de gülleri nalân Yalvaç'ın.
Zevk ehline bir köşesi, bir bağı iremdir,
Etrafı çimenzar-ı gülistan Yalvaç'ın

dediği, bütün bunlara bir kat daha güzellik katmanın sevincinin mısralarında da te-

1	3	
İstanbul'un kuyuları	Alçacak bağlar duvarı	Ninni kuzum sana ninni.
Çayır çimen kuzuları	İçinde zenzem pınarı	5
Kitap okur Dayıları	Senin baban gurbettedir	Hatem yüzük parmağında
Ninni yavrum ninni.	İş'ni Allah onarır	Sular çağlar ırmağında
2	Ninni yavrum ninni.	Ağaların oymağında
İstanbul'un yollarında	4	Vardır baban senin ninni.
Şahin öter dallarında	Alı yeşil a'dırayım	6
Uyu yavrum salarım da	İçine güller doldurayım	İstanbul'un yolu düzdür
Ninni yavrum ninni.	Uyu da uyan kaldırayım	Geceler bize gündüzdür
		Senin anan yalnızdır

lenen içli bir ezgi.

Meddah; Tek aktörlü tiyatro. Meddah, aynı zamanda bu oyunu sesi ve taklitleriyle oynayan kişinin adıdır. Meddah yüksekçe bir yere oturarak bir olay, bir hikâye anlatır. Olaydaki değişik kişileri, şivelerini ayrı sesle taklit ederek konuşturur, olayı yürütür. Bu, oyuncuları görünmeyen bir piyesin yalnız sesleri duyularak oynatılması gibidir. Meddaha-eskiden «kissahan» da denilirdi. Yazık eseri olmayan bu halk tiyatrosu sanatına «Meddahlık» da denir.

Menakıbnâme; Din uluları ile ermiş kimselerin hayatları ve yaptıkları olağanüstü olayları anlatan kitap, yazı. Nesir ya da nazım olabilir.

Meni; Mâninin halk ağzında söylenişi. Bkz, Mâni.

Menkabe; Din uluları ile ermişlerin hayatı ve olağanüstü gösterilerine verilen

rennüm etmeden kendini alamaması sonucudur.

Ben de bu şehirde doğmuşum. Çocukluk çağım tüm burda geçti. Derken tahsil hayatı... Arada sırada gitme ve tatilrimi burada geçirmeme rağmen onun hasretliğini her an duyurum.

İşte güzel yurdumun hem tarihî, hem de tabii yönünden bir parçasını kucagında taşıyan bu şirin köşede âdetler, milli dilde söylenen türkü ve destanlar yanında esas konumuz olan «Ninni» veyahut kendi dili ile (NENNI) tarzındaki birer kıt'ahı ezgili şiirleri sunuyorum:

		Ninni kuzum sana ninni.
		5
		Hatem yüzük parmağında
		Sular çağlar ırmağında
		Ağaların oymağında
		Vardır baban senin ninni.
		6
		İstanbul'un yolu düzdür
		Geceler bize gündüzdür
		Senin anan yalnızdır

ad. Bkz. Menakıbnâme.

Mennecim; Münacaat, Tanrıya yakarış şiirleri.

Mesel; Hikâye, köylerde söylenen bir terim.

Meşk; Usta âşıkların yeni yetmelerle ders vermeleri, saz ve söz çalışmaları.

Metel; Hikâye, masal yerine kullanılan bir terim. İbret ve öğüt verici masallara verilen bu ad. Arapça bu sözden gelmiş olabilir.

Mey; Üfleyerek çalınan kaval biçiminde bir çalgı.

Meydan Etmek; Saz şairlerinin toplanıp sazla şiirler okunmaları, meclis kurmaları, yarışmaları.

Meydan Sazı; Saz şairlerinin kullandıkları sazların en büyüğü. On ilki telli olup, Çöğür de denir. (Bkz. Çöğür). Sesinin yüksekliğinden dolayı meydanlarda, açık yerlerde çalamaya en uygun sazdır.

Ninni yavrum ninni.

7

İstanbul'un viranları
Alakoymuş varanları
Gör sen de o örenleri
Uyu da büyü ninni.

8

Ninnisine ninni kattım
Şeker dudağından öptüm
Seninle sabahı ettim
Ninni yavrum ninni.

9

Ninni değim, ninni değim
Söylediğinden bileğim
Yaradana kurban olayım
Ninni yavrum ninni.

10

Gökte yıldız salkım saçak
Yarama vurduklar bıçak
Ele yalan sana gerçek

Ninni yavruma ninni.

11

Dénizin dibi posalı
Benim yüreğim tasalı
Boynu felaptan keseli
Ninni yavruma ninni.

12

Kara koyun kuzuluadı
Memeleri sızladı
Senin baban özüledi
Ninni yavruma ninni.

13

Gökyüzünde doğar ülker
Çigerciğim yanar kükrer
Konya'daki Molla Hünkâr
Ninni yavrum ninni.

14

Yollar var sapa sapa
Derviş olan giyer aba
Kuyucaklı Ahmet Baba

Ninni yavrum ninni

15

Viran bağlarda gül bitmez
Dağlarında bülbül ötmöz
Yavrum sana baha yetmez
Ninni yavrum ninni.

16

Uyu, uyan oğlum oku
Gözüme girmedi uyku
Senin baban yolda mı ki?
Ninni oğluma ninni.

17

Şeyhler giyer yeşil aba
Konya'daki Hünkâr Baba
Uykular yollasın sana ninni
18

18

Vardım kuyunun başına
Başımı koydum taşına
Doğan ayın onbeşine
Senin baban gelir ninni.

19

Kuru çaydan aldım taşı
Akıttım gözümde yaş
Yetiş Bilâli Habeshi
Ninni yavrum ninni.

20

Atlar oynar bahçe içinde
Nalları çağıldar gıcında
Beş yüz atının içinde
Belli durur baban ninni.

21

Köyümüzün adı Veli
Kimi uslu kimi deli
Yetiş ya Hazreti Ali
Uyusun hem büyüün ninni.

22

Gökyüzünde balkır kamer
Nurları yerlere damlar
Yetiş imdada Hazreti Ömer
Ola sana himmet etsin
Uyu yavrum büyü ninni.

23

Yüce dağda gezer ceylân
Cemaline öldüm hayran
Ankara'da Hacıbayram
Ola sana himmet etsin
Uyu yavrum büyü ninni

Ayın Olayları :

XI. Türk Dil Kurultayı ve Bilimsel Bildiriler

Yazan: İhsan HİNÇER

Üç yılda bir defa toplanmakta olan Türk Dil Kurumu genel kurulu 8-12 Temmuz 1966 günlerinde, Ankara'da Dil, Tarih - Coğrafya Fakültes. salonunda toplanarak çalışmalarını yapmış bulunuyor.

Türk Dil Kurumu XI. Kurultayının bittiği gün 34 yaşını doldurup 35 yaşına basmıştır. Türk Dil Kurumu 34 yılda 250 yi bulan kitap yayını yapmıştır. Bunlardan 40 tanesi son 3 yıllık çalışma devresinin de yayınlanmıştır.

Kurultay, ekseriyet olmadığı için, birinci gün, sadece öğleden sonra Kurum salonunda Bilimsel Bildiriler konusunda çalışmıştır. 9 Temmuz günü Genel Kurul toplanmış, Kurum başkanı Ağâh Sırrı Levend Kurultayı açmış, başkanlığa Yakup Kadri Karaosmanoğlu, başkan yardımcılıklarına Prof. Yusuf Ziya Binatlı ile Hasene İlgez seçildikten sonra, Genel Yazınan, Yönetim Kurulu raporunu okumuş, sonra da Yarkurul seçimlerine geçilmiştir.

Seçilen Derleme ve Tarama, Dilbilgisi, Sözlük, Terim, Yayın ve Tanıtma ile Hesap ve Bütçe Yarkurulları ayrı ayrı yerlerde çalışmalarına başlamışlardır. Öte yandan Kurum salonunda Bilimsel Bildirilerin okunmasına, sorulu cevaplı bir şekilde devam olunmuştur.

Yönetim, Onur ve Denetleme Kurulları seçiminde ortaya dört ayrı liste çıkmıştır. Seçimi aşağıdaki üyeler kazanmıştır:

Yönetim Kurulu: Ömer Asım Aksoy, Prof. Dr. İlhami Cıvaoglu, Prof. Dr. Fahir İz, Prof. Dr. Bahri Savcı, Ağâh Sırrı Levend, Prof. Dr. Macit Gökberk, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu; Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı, Tahir Nejat Gencan, Kemal Demiray, Orhan Şaik Gökyay, Orhan Hangerlioğlu, Salâh Birsal, Behçet Kemal Çağlar, Enver Naci Gökşen, Hikmet Dizdaroglu, Prof. Dr. Nermi Uygur, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Sabahattin Kudret Aksal, Uluğ İğdemir, Doç. Dr. Bedia Akarsu, Cahit Öztelli, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Prof. Dr. Enver Ziya Karal, Prof. Dr. Hasibe Mazioğlu, Prof. Dr. Melâhat Öz-

gü, Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Bahadır Dürder, Haydar Ediskun, İbrahim Zeki Burdurlu, Prof. Dr. Ahmet Ateş, Behçet Necatigil, Doç. Dr. Doğan Naci Akşan, Prof. Dr. Samim Sinanoğlu, Dr. Mehmet Tuğrul.

Onur Kurulu: Ahmet Erdoğan, Mustafa Şerif Onaran, Prof. Afet İnan, Al. Rıza Önder ve Cevat Dursunoğlu;

Denetleme Kurulu. Muzaffer Uyguner, İhsan Hınçer ve Dr. Muammer Uygur.

Kurultaya katılan yedi ve yabancı bilim adamı ve Türkologların, bildirilerinin ad ve konuları ile oturumlarına başkan ve yazmanlarının adlarını aydın veriyoruz:

Bilimsel Bildiriler :

8 Temmuz 1966, Saat 15,00 - 19,00

Başkan: Ağâh Sırrı Levend,
Yazmanlar: Doç. Dr. Zs. Kakuk, Dr. A. Dubinski

Bildiriler :

Prof. Dr. A. Zajackowski: Şahname'de Atasözleri,

Prof. Dr. H. Eren: Türk Dili Etymologique Sözlüğünden Örnekler,

Doç. Dr. Gy. Hazai: Anadolu ve Rumeli Türkçesinin Bir Yadığı Üzerine: Jakab Nagy de Harsany'in Dil Kılavuzu (1672)

Prof. Dr. Z. Korkmaz: Eski Anadolu Türkçesi Ürünlerimizden iki yeni eser.

★

9 Temmuz 1966, saat 15,00 - 19,00

Birinci Oturum .

Başkan: Prof. Dr. A. Zajackowski
Yazmanlar: Dr. G. Fehér, Dr. S. Djin-djic.

Bildiriler :

Prof. Dr. H. Araslı. Azeri Destanlarının Yaranma Yolları,

Prof. Dr. L. Râsony: Türk Özel Adları ve Leksikografyası,

Prof. Dr. M. Ş. Şiraliyev. Sovyetler Birliği Topraklarındaki Türk Dillerinin Lehçe Atlası,

Prof. Dr. N. A. Baskakov. Türk Dilleri Genel Fonetik Transkripsiyonu Üze-

1966 YILINDA

3,5
MİLYON
LİRALIK

Tam konforlu apartman daireleri
çeşitli, zengin para ikramiyeleri

AKBANK

rine (Lâtin alfabesi esasında bir deneme)
Prof. Dr. A. N. Kononov: İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı,

İkinci Oturum

Başkan: Prof. Dr. S. Buluç
Yazmanlar: Prof. Dr. J. Blaskoviç,
Dr. E. P. Boyev,

Bildiriler:

Prof. Dr. B. Ögel: Türkçe Bitki Adlarındaki Bazı Ekler Üzerine
Dr. P. Zieme: Meninski Sözlüğünün Dili Üzerine,

Prof. Dr. L. Rásony: Feridüddin Attar «Tezkeret ül Evliya» sının Budapeşte Yazması,

Dr. A. Bodrogligeti: Feridün 'Attar Tazkirat'-avliya adlı eserinin ilk Türkçe tercümesi hakkında,

Prof. Dr. I. K. Kenesbaev: Kozak dilinde sayguluk ve saylak sözlerinin etimolojisi (Kazakça), (Türkiye Türkçesine çevirisi: Alime Kâmileva)

★

10 Temmuz 1966, saat 9,00 - 13,30

Birinci Oturum

Başkan: Prof. Dr. A. N. Kononov,
Yazmanlar: Doç. Dr. D. Aksan, Dr. S. Plaskowicka - Rynkiewicz,

Bildiriler:

Prof. Dr. E. V. Sevortyan: Fihlden İsim Yapma-ı Eki ve Bununla İlgili Fonetik Sorunlar,

Prof. Dr. S. Buluç: Kerkük Hoyrat ve Mânilerinde Ağır Özellikleri,

Prof. Dr. P. Mijatov: Bugünkü Türk - Bulgar Dil Münasebetleri,

Doç. Dr. E. Tryjarski: Una liste armeno-kiptchak des sigas, de zodiaque, A. Dilaçar: Orta İnanca,

İkinci Oturum

Başkan: Prof. Dr. N. A. Baskakov
Yazmanlar: Doç. Dr. Gy. Hazai, Dr. A. Bodrogligeti

Bildiriler:

Doç. Dr. Zs. Kakuk: Lajos Kossuth'un Türkçe Grameri,

Dr. V. Drimba: La répartition des parlers tures de Dobrudja,

Dr. G. Fehér: Macaristanla İlgili XVI,

Yüzyıldan Kalma Bir Yazıt

★

10 Temmuz 1966, saat 15,00 - 21,00

Birinci Oturum

Başkan: Prof. Dr. L. Rásony,
Yazmanlar: Dr. Zieme N. A. Ayzens-teyn,

Bildiriler:

Prof. Dr. V. Hatiboğlu: Türkçe Bazı Hayvan Adları Üzerine,

Prof. Dr. J. Blaskoviç: Çekoslovak Folklorunda Türkler,

Dr. A. Dubinski: Karaim lehçelerinde Bazı Sözcük Farkları,

Dr. S. Plaskowicka - Rynkiewicz: Türk Darbimeselerinde Ahlak Meselesi (La Moralite dans les proverbes Turcs).

İkinci Oturum

Başkan: Prof. Dr. H. Araslı,
Yazmanlar: Dr. V. Drimba, A. Kâmileva,

Bildiriler:

Prof. Dr. Z. Korkmaz: Eski Bir Kuduî Çevirmesi,

Dr. S. Djindjic: Romantik Bir Sırp Şairi Üzerindeki Türk Oryantalizmi Etkileri,

İsmail Eren: Güney Islâv (Sırp-Hırvat, Bulgar ve Makedon) Dillerinde Kullanılan Türkçe Ekler,

Prof. Dr. G. Abdurrahmanov: Özbek Sentaksı Üzerine (Özbekçe) (Türkiye Türkçesine Çeviris: Kendisi)

Roza Yusipova: Türkçede deyimler ve bileşik fiiller.

Üçüncü Oturum

Başkan: Prof. Dr. H. Eren
Yazmanlar: Doç. Dr. E. Tryjarski, Boris V. Polevoy

Bildiriler:

Gennad P. Mel'nikor: Türk Dilleri Yapısının Kibernetik bakımından sistenli incelenmesi (Rusça); Türkiye Türkçesine çevirisi: İsmail...

Alime Kâmileva: Moskova'da yapılmakta olan Türkçe - Rusça sözlük,

Feodor V. Aşnik: Oğuz Türkçesindeki gösterme sıfatlarının etimolojisi üzerine,

Mihail Guboğlu: Rumanya Türkolojisi ve Rumen Dil'nde Türkçe Sözcükler.

Kapanış: 21,00

Saz Şairleri :

Ardanuçlu Âşık Efkârî

— III —

Yazan: A. Emin ARSLAN

Efkârî anlatmaya devam ediyor:
Birkaç gün sonra beni yine hayranlıkla dinliyorlardı. İsrarları üzerine iki koşma daha söyledim.

K O Ş M A

Bir güzelin sevdasına tutuldum
Dursam bu dert beni deler gezerim
Genç yaşında aşk yoluna atıldım
Şimdi akıbetim diler gezerim.

Erisem dağların beyazı gibi
Kurusam bağların kirazı gibi
Eşinden ayrılmış bir kuzu gibi
Eşim, eşim deyi meker gezerim.

EFKÂRÎ bu sevda bir verem gibi
Kimde yâre vardır bu yârem gibi
Aşlıyı yitiren bir Kerem gibi
Sedefli sazımı çalar gezerim.

K O Ş M A

Aşk benimle ben aşkımla gezerim
Gönlümü sevdadan döndüremedim
Pervane misali yandım yakıldım
Aşkın şem'asını söndüremedim.

Kendimi Şirin'e Ferhat eyledim
Çıkıp dağbaşına çok dad eyledim
Girip dost bağında feryat eyledim
Ben bülbülü güle kondurmadım.

Yatarken erenler yettiler bana
Endam aynasını tuttular bana
Yarı bir muamma ettiler bana
Çalıştım gözdüm de indiremedim.

Efkârî ne vefa bekler dünyadan
Bundan sonra halim görsün yaradar
Ded'im gönül vazgeç aşk-ı sevdadan
Ne kadar dedimse kandıramadım.

Kardeşim Ali Ağa; «Aman Abdülhâc Hoca bununla sen meşgûl olacaksın. Çünkü

bu işi en iyi anlayan sensin,» dedi. Abdullah Hocayı, (köyün o zaman ücretli imamı yokmuş) Yolüstü'ne imam tuttular. Bir hafta sonra yapılan toplantıda da eski âşıklar gibi divan söyledim.

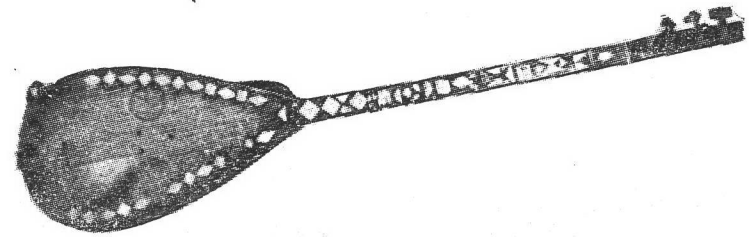
D İ V A N

Ademiz, adem gibi insan olan anlar bizi
Zati hakta hakikî irfan olan anlar bizi
Varına unvanına mağrur olanlar anlamaz
bizi
Geçip külli varından bir yan olan anlar bizi

Biz canandan mey içmişiz can ciğerden yareyiz
Bizde var yanık tecelli zaten bahtı karayız
Hakktan irak Hakka yakın aşıkî biçareyiz
Geçip külli varından bin yan olan anlar bizi

Cün oldum aşka Efkâr gönül verdim yare
ben
Efkâr bağlayıp divan durdum çok yalvardım
yare ben
Başım vurdum, yüzüm sürdüm yine vardım
yare ben
Âşıkî Efkâr gibi yare kurban olan anlar bizi.

Peşinden de bir semaî söyledim. Bunların isimlerini o zaman ben bilmiyordum. Bu divan, bu koşma, bu semaî'dir, diye Abdullah Hoca anlattı. Âşık makamlarını ve usüllerini de bana o öğretti. İyi saz çalmasını ise Harmanlı Köyünden Sabri Bey öğretmiştir (1) Benim için hususi saz ismarladılar. Elime aldığım da sedefli yeni sazıma söylediğim ilk parça şudur:

Âşık Efkârî'nin sedefli sazı ...

S E M A İ

Benim ile bile söyle
Sesliyeyim sazım seni
Bizim kader ni'dem böyle
Yashayım sazım seni.

Âşık oldum coşmalarla
Kanayıp ta taşmalarla
Güzel güzel koşmalarla
Süsleyeyim sazım seni.

Yanarsam beni kınama
Hasretim nazlı sonama
Efkârî, dertli sineme
Yashayım sazım seni.

Yolüstü Köyünde bir âşık çıkmış, di-
ye, her tarafa yayılmış. Ardanuç halkın-
dan bazıları, Efkârî'yi bir usta şairin ya-
nına gönderelim mi, diye, Abdullah Ho-
ca'dan fikir danıştılar. O da bana dönüp:
«Efkârî, bak ne diyorlar, nasıl, gider-
misin?» deyince, şöyle cevap verdim:

K O Ş M A

Agâh ol halimden Abdullah Hoca
Âşıkım ol yâre gönderin beni
Ne günüm gündüzdür, ne gecem gece
Düştüm ah ü zâra gönderin beni.

Bâde ben alanda o yar elinden
Korkmadım sevdanın kalma kalinden
Peri gitti ben de varım dalından
Herhangi diyara gönderin beni.
Âşık meclisi'ne irfañ yanına
Ehli kâmililerin varam şanına
Nasip olsun gidem yâr diyarına
Pervaneyim nâra gönderin beni.

Efkârî'nin derdi hayâlet değil
Sözleri irfanca cehalet değil
Aslâ düşeceğim hacalet değil
Kalmam yüzü kara gönderin beni.

Öyle ya, âşığın derdinden ancak â-
şıklar anlar. Komşular ve Abdullah Hoca,
onu Şavşat'ın Cevizli (Tibet) köyünde otu-
ran Âşık Sefilî'ye göndermeye karar ve-
rirler. Yanına bir adam katarak ilk fırsat-
ta Şavşat'a uğurlarlar. Kasaba merkezine
gelir, evvelâ misafir olduğu konağın sahibi
Behlül Beyi metheder. Sonra da cemaate
dönerek:

K O Ş M A

Oturan ağalar, beyler, gaziler
Sevda saldı bir firkate gelmişim.
Âşık gönül yâr der yanar sızılar

Can dayanmaz bu zahmete gelmişim.

Sormayın sevdanın kalmakalını
Çeken bilir kaygusunu halini,
Dedim bir üstadın tutam elini
Kazanıza merhamete gelmişim.

Pir'im destur verdi Şavşat'a varam
Eş ile ehbabı tanışem görem
Sefilî Baba'nın hatrını soram
Bir ziyaret bu Şavşat'a gelmişim.

Bu sırada dinleyiciler arasında bir
konuşma olur ve bu konuşma bir fıslı
halini alır. Peri kızının saçlarını sayan Â-
şık Efkârî bu mudur, diye, bir söz kula-
ğına gelince:

K O Ş M A

Beni eserletip aşka düşüren
Alyanak üstünde bir zülfün teli
Hallarının arasından hat çekmiş
Taksima memurdur yâr zülfün teli.

Sabah değer mah yüzüne dökülür
Bir taraftan kıvrım kıvrım bükülür
Sağ taraftan sol tarafa çekilir
Sıralar yüzünde nur zülfün teli.

Bazen de dokunur kara kaşına
Yar beni yandırır aşk ateşine
Geniş dünyay Efkârî'nin başına
Eyledi sevdiğim dar zülfün teli.

Kış mevsimi olduğu için, geç vakit-
lere kadar göntülleri fetheder. Tam sazi
eyletip dinlenecekken, «Geceler uzundur,
devam et âşık, diye, bağırırlar» O da şu
semaileri söyler:

S E M A İ

Ben ki aşkın bülbülüyüm
Varem gonca güle gidem
Aşk benimle, ben aşkımla
Yoldaş olup yola gidem.

Ben bir güzel'n kuluyum
Yâre yar diyen deliyim
Yârin öten bülbülüyüm
Bu aşkımla bile gidem.

Arasam yâri bulurum
Sorarsam haber alırım
Belki görmeden ölürüm
Sorem ilden ile gidem.

ARAŞTIRMALARI :

S E M A İ

İzin verin beyler bana
Sılaya bir baş giderim
Aşk ateşi dolmuş cana
Sönmez bir ateş giderim.

Bir göz sevdim gonca güldür
Benim gönlüm ona kuldur
O yâri bulmak müşküldür
Olmuşum sarhoş giderim.

EFKÂRÎ'nin bu merakı
Sinesinde kaldı bâki
Yârim oldu bana sâki
Gördüm kara düş giderim.

Sabahley'n refakatindekilerle yola re-
vân olur. Nihayet 2 şubat 1923 gecesi Se-
filî Baba'nın huzuruna çıkar.

Asıl adı Hebil olan Âşık Sefilî, kuv-
vetli bir irticale sahip «Hak âşığı»dır.
Efkârî'den edindiğimiz bilgiye göre, Beyaz
sakallı, ufak boylu, halim selim ve hoş
sohbet, sevimli bir ihtiyardır. Arapça ve
Farsça da bilmektedir. Üstel kendisini
ömrünün son yıllarında tasavvufa da ver-
miştir. O gece Efkârî, sedir başına otu-
muş, elindeki tesbihi çeviren Sefilî'nin eli-
ni öper: «Yer'niz mamur, makamınız cen-
net olsun» der. O da bunun ahından öpe-
rek: «Aşkın mübarek olsun oğlum, sonu
da hayırlı olsun» der. Oturması için ken-
disinin tam karşısında bir yer gösterir.
Karşılaşmalarını dört gözle bekleyen me-
raklılar odayı çoktan doldurmuşlardır.
Bilâhare oturulacak yer bulunmaz. Halk,
iki odanın tahta bölmesini söker, iki oda-
yı bir oda yaparlar. Kılanan yatısı nama-
zının imamlığını Sefilî yapar.

Namazdan sonra meclis kurulur. Âşık
lık usûlüne göre:

Aldı Sefilî:
Maksudü muradın versin ol bari,
hoş geldiniz.

Âşık olan elbet sever b'î yâri,
hoş geldiniz.

Mey ile mest olan varır pir-i
muğan bezmine,

Münkire lâyük gördüler inkârı,
hoş geldiniz.

Aldı Efkârî:
Hoş oldu gönül gülşeni,
Ey velî gördüm seni
Sen, âşıklar dervişanı

Evveli gördüm seni

Bizde kib'r aranılmaz,
Âşık-ı biçareyiz
Geldim Şavşat kazası'nın

Bir gükü gördüm seni.
Tarafımızdan ilk defa sözü edilen Ef-
kârî - Sefilî karşılaşmasının tamamını bu-
raya alamadık, çünkü hayat hikâyesini a-
nahatları ile, bir an evvel bitirmek ve ö-
zetlemek endişes'indeyiz.

Bu karşılaşmada, her ikisi de hiç yer
değiştirmeden saza söze devam ederler-
ken sabah namazı açılır. Karşılaşmayı
mümkün mertebe zaptedip yazanlar bu-
nun bir nüshasını da Efkârî'ye verirler.

Bütün bunlardan bahsetmemiz, bir â-
şığın meydana gelişindeki olay ve sebep-
leri ifade etmektir.

(1) Dr. M. İlhan Başgöz. «Türk Halk
Edebiyatı Antolojisi», 1956, İstanbul - E-
serde «Efkârî, 1898 de doğmuştur. Huzu-
rî'nin çıraklığını yapmak suretiyle ondan
da söz öğrenmiştir» der.

(Sayı 6, Mayıs 1964 tarihli Tarım Pos-
tası).

Halbuki rahmetli Huzurî ile ilk tanış-
ması ve karşılaşması Efkârî'nin olgunluk
çağına rastlar. Kendisine saz öğretmenleri
ise yukarıda yazdık. Ardanuç'ta Efkârî-
nin kendi açtığı kahvesinde olan bu ilk
tanışma ve karşılaşma, 8 Nisan 1938 tari-
hinde olup, birbirlerine meşhurdur. (Adem Şen-
türk «Huzurî-Efkârî karşılaşmaları» Hür-
riyet Matbaası-Artvin, 1966) Bunun tam
metnini orada hazır bulunan M. Âdil Öz-
der kaleme almıştır. İkinci karşılaşma
yine aynı yıl Artvin'de Halkevinde olmuş-
tur ve yukarıda klişesini verdiğimiz saz,
kendisine hediye edilmiştir. Geceyi yöneten
Behçet Kemal Çağlar, her iki âşığın söy-
lediklerini de tesbit etmiştir (Behçet Ke-
mal Çağlar «Çoruh içinde iki Çoruh - İki
çoşkun şair», Yeşil Çoruh Derg'si s: 2,
Şaka Matbaası - İstanbul, 1953)

Bütün bunlardan haberi olmayan ya-
zar, aynı zamanda âşığın doğum tarihini
de yanlış yazmıştır. Doğrusu: Efkârî 1900
de doğmuştur. İddiamızı ispat eden eli-
mizdeki Efkârî'nin hüviyet cüzdanının bir
suretidir.